

www.gofin.pl

ZESZYTY METODYCZNE RACHUNKOWOŚCI DODATEK

20.07.2024 r.

ISSN 2449-9226

Dodatek nr

10

NADRZĘDNE ZASADY RACHUNKOWOŚCI I PRZYKŁADY ICH ZASTOSOWANIA W PRAKTYCE

WSTĘP	str. 3
I. ZASADA RZETELNEGO OBRAZU	str. 3
1. Na czym polega zasada rzetelnego obrazu?	str. 3
2. Istota, cele i cechy sprawozdań finansowych a wymóg przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu	str. 4
3. Sposób przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu w sprawozdaniu finansowym	str. 5
4. Możliwość odstępiania od przepisu ustawy, jeżeli warunkuje to przedstawienie rzetelnego i jasnego obrazu	str. 6
II. ZASADA WYŻSZOŚCI TREŚCI EKONOMICZNEJ NAD FORMĄ PRAWNĄ	str. 9
1. Na czym polega zasada przewagi treści ekonomicznej?	str. 9
2. Konflikt zasady rzetelnego i jasnego obrazu z przepisami prawa	str. 10
3. Przykłady zastosowania wyższości treści ekonomicznej nad formą prawną...str.	10
III. ZASADA MEMORIAŁU	str. 13
1. Na czym polega zasada memoriału?	str. 13
2. Skutki stosowania zasady memoriału na przełomie roku obrotowego	str. 14
3. Stosowanie zasady memoriału w odniesieniu do krótszych niż rok okresów sprawozdawczych	str. 16
4. Dowody księgowo dokumentujące koszty poniesione na przełomie roku... str.	17
IV. ZASADA WSPÓŁMIERNOŚCI PRZYCHODÓW I KOSZTÓW	str. 18
1. Na czym polega zasada współmierności?	str. 18

2. Aktywowanie kosztów dotyczących przyszłych okresów	str. 19
3. Tworzenie biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów	str. 22
4. Rozliczanie przychodów dotyczących przyszłych okresów sprawozdawczych	str. 23
V. ZASADA OSTROŻNOŚCI	str. 25
1. Na czym polega zasada ostrożności?	str. 25
2. Tworzenie odpisów aktualizujących wartość aktywów	str. 26
3. Rezerwy klasyczne oraz bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów o charakterze rezerw.....	str. 28
4. Możliwość odstąpienia od stosowania zasady ostrożności	str. 31
VI. ZASADA INDYWIDUALNEJ WYCENY AKTYWÓW I PASYWÓW	str. 32
1. Na czym polega zasada indywidualnej wyceny?	str. 32
2. Ceny stosowane do wyceny aktywów i pasywów.....	str. 34
3. Odstępstwa od stosowania zasady indywidualnej wyceny	str. 36
VII. ZASADA ISTOTNOŚCI	str. 38
1. Na czym polega zasada istotności?	str. 38
2. Uproszczenia wynikające z ustawy o rachunkowości	str. 39
3. Istotność zdarzeń, które wystąpiły po dniu bilansowym.....	str. 42
4. Wpływ skutków popełnionych błędów na sprawozdanie finansowe	str. 44
VIII. ZASADA KONTYNUACJI DZIAŁALNOŚCI JEDNOSTKI.....	str. 46
1. Na czym polega zasada kontynuacji?	str. 46
2. Analiza bieżącej sytuacji jednostki pod kątem kontynuowania działalności... str.	48
3. Obowiązki jednostki w sytuacji gdy działalność nie będzie kontynuowana...str.	51
4. Tworzenie i wykorzystanie rezerwy na dodatkowe koszty i straty związane z likwidacją lub upadłością jednostki	str. 53
IX. ZASADA CIĄGŁOŚCI	str. 55
1. Na czym polega zasada ciągłości?	str. 55
2. Możliwość odstąpienia od stosowania zasady ciągłości	str. 55
3. Zmiana przyjętych zasad (polityki) rachunkowości według KSR nr 7	str. 56
4. Ujęcie w księgach i ujawnienie w sprawozdaniu skutków zmian zasad (polityki) rachunkowości.....	str. 57

Podstawowe akty prawne, na których oparto wyjaśnienia zawarte w niniejszej publikacji, to:

- ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2023 r. poz. 120 ze zm.), dalej zwana ustawą o rachunkowości,
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 6 „Rezerwy, biernie rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe”, dalej zwany KSR nr 6,
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 7 „Zmiany zasad (polityki) rachunkowości, wartości szacunkowych, poprawianie błędów, zdarzenia następujące po dniu bilansowym – ujęcie i prezentacja”, dalej zwany KSR nr 7,
- stanowisko Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie zasady rzetelnego i jasnego obrazu w realizacji przepisów art. 4 ust. 1 oraz ust. 1a i 1b ustawy o rachunkowości, dalej zwane stanowiskiem w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu.

WSTĘP

Jednostki prowadzące księgi rachunkowe zobowiązane są przestrzegać określonych w przepisach art. 4–8 ustawy o rachunkowości nadrzędnych zasad rachunkowości, bez względu na przyjęte w polityce rachunkowości rozwiązania szczegółowe, spośród sposobów i metod przewidzianych do wyboru w ustawie o rachunkowości. Prowadzona z zastosowaniem tych zasad rachunkowość ma zapewnić rzetelne, bezbłędne, sprawdzalne i bieżące informacje o sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowym i zarazem bieżącą oraz skuteczną kontrolę wewnętrzną dokonywanych przez jednostkę operacji gospodarczych. Odstępstwa od tych zasad są możliwe jedynie wówczas, gdy przepisy prawa z mocą ustawy, przewidują szczególne zasady postępowania, charakterystyczne dla danej grupy jednostek. Za nadrzędne zasady rachunkowości uważa się zasadę: rzetelnego obrazu, przewagi treści nad formą, memoriału, współmierności przychodów i związanych z nimi i kosztów, ostrożności, indywidualnej wyceny, istotności, kontynuacji, ciągłości.

I. ZASADA RZETELNEGO OBRAZU

1. Na czym polega zasada rzetelnego obrazu?

W rachunkowości obowiązuje zasada rzetelnego i jasnego obrazu określona w art. 4 ust. 1 ustawy o rachunkowości, nazywana również zasadą wiarygodności. W myśl tej zasady, każda jednostka prowadząca księgi rachunkowe, jest zobowiązana stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy. Jest to jedna z nadrzędnych zasad rachunkowości. Jej nieprzestrzeganie może doprowadzić do tego, że księgi rachunkowe będą nierzetelne, a sporządzone na ich podstawie sprawozdanie okaże się nieprzydatne dla użytkowników, a wręcz może fałszować rzeczywistość i wprowadzać użytkowników w błąd.

Z art. 4 ust. 1a i 1b ustawy o rachunkowości wynika, że w celu rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostka jest obowiązana przedstawiać wszelkie dodatkowe informacje konieczne do spełnienia tego obowiązku w informacji dodatkowej. Ponadto, jeżeli w wyjątkowych przypadkach stosowanie określonego przepisu ustawy nie pozwoliłoby na rzetelne i jasne przedstawienie sytu-

acji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego, jednostka nie stosuje tego przepisu, a w informacji dodatkowej uzasadnia przyczyny jego niezastosowania oraz określa wpływ, jaki niezastosowanie przepisu wywiera na obraz sytuacji majątkowej i finansowej oraz wynik finansowy jednostki. Realizując zatem wymóg przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu, kierownik jednostki może rozszerzyć zakres informacji niezbędnych dla uzyskania tego celu albo, w wyjątkowych przypadkach, odstąpić od danego przepisu ustawy o rachunkowości.

2. Istota, cele i cechy sprawozdań finansowych a wymóg przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu

Istotę, znaczenie i sposób realizacji wymogu rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki wyjaśniono w stanowisku w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu.

Z uzasadnienia do tego stanowiska wynika, iż zasadniczym celem sprawozdań finansowych jest dostarczenie podstawowych informacji o sytuacji majątkowej, finansowej i dokonaniach finansowych jednostki, które są użyteczne dla szerokiego kręgu odbiorców sprawozdań przy podejmowaniu przez nich decyzji ekonomicznych. Odbiorcami sprawozdań finansowych są głównie bezpośredni interesariusze jednostki, tacy jak obecni lub przyszli udziałowcy (akcjonariusze, wspólnicy, właściciele), a także pożyczkodawcy i inni wierzyciele. Decyzje podejmowane przez tych odbiorców dotyczą zwykle nabywania, sprzedawania lub utrzymywania instrumentów kapitałowych (akcji, udziałów) danej jednostki lub utrzymania bądź zaprzestania jej finansowania w formie dostaw, pożyczek itp. Roczne sprawozdania finansowe są dla interesariuszy, w tym udziałowców, obok sprawozdania z działalności, podstawowym źródłem wiedzy ułatwiającym ocenę sprawowania funkcji powierniczej przez kierownika jednostki. Stanowią one pomoc przy ocenie jego dokonań, a także działań innych organów jednostki (rozliczeniu ich z odpowiedzialności i udzielenia absolutorium z wykonania obowiązków). Innymi odbiorcami sprawozdań finansowych są m.in. władze publiczne i organy podatkowe, pracownicy jednostki, ich związki zawodowe, obecni i potencjalni kontrahenci, społeczność lokalna oraz społeczeństwo jako całość. Ich potrzeby informacyjne są różnorodne i niekiedy trudne do jednoznacznego określenia. Dlatego zbiór informacji, jakie powinny przekazywać sprawozdania finansowe jest kształtowany głównie pod kątem potrzeb informacyjnych głównych odbiorców. Sporządzając i przedstawiając sprawozdania finansowe, kierownik jednostki powinien kierować się dwoma podstawowymi przesłankami:

- 1) zgodnością z rzeczywistością i przepisami prawa, które wyznacza zasady sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych oraz
- 2) możliwością zaspokojenia rozpoznanych potrzeb informacyjnych ich odbiorców.

Przepisami prawa regulującymi treść i postać sprawozdawczości finansowej jest ustawa oraz wydane do niej akty wykonawcze w postaci rozporządzeń ministra właściwego do spraw finansów publicznych. System przepisów regulujących sprawozdawczość finansową uzupełniają Krajowe Standardy Rachunkowości i Stanowiska (KSR) oraz – w razie ich braku – Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR).

Podstawowym wymogiem stawianym sprawozdawczości finansowej jest przedstawianie rzetelnego i jasnego obrazu sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyniku finansowego jednostki (por. art. 4 ust. 1 ustawy o rachunkowości). Wymogu tego nie należy odczytywać i rozpatrywać wyłącznie pod względem językowym i w oderwaniu od jego zasadniczej roli, tj. sprostania obowiązkowi dostarczania przez sprawozdania finansowe użytecznych informacji o sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowym, a często także przepływach pieniężnych jednostki mających służyć odbiorcom tych sprawozdań przy podejmowaniu decyzji ekonomicznych (por. pkt 4 uzasadnienia stanowiska w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu).

3. Sposób przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu w sprawozdaniu finansowym

W pkt 5–9 stanowiska w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu podkreślono, iż sprawozdania finansowe powinny dostarczać odbiorcom użyteczne informacje liczbowe i słowne na temat sytuacji i działalności jednostki, głównie o charakterze finansowym. Za użyteczną informację uznaje się tę, która – zapewniając realizację zadań informacyjnych sprawozdań finansowych – spełnia kryterium przydatności, a zarazem wiarygodności. Dla zapewnienia realizacji celu sprawozdań finansowych w ustawie o rachunkowości określono m.in.:

- obowiązek sporządzania i udostępniania przez jednostki, w tym dominujące, sprawozdań finansowych jednostki i skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych,
- postać, układ i szczegółowość sprawozdań finansowych przy uwzględnieniu przedmiotu działalności i wielkości jednostek (rozdziały 5 i 6 ww. ustawy, załączniki nr 1–6 do ww. ustawy),
- zasady wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego (rozdział 4 ww. ustawy).

W rezultacie przepisy ustawy o rachunkowości określają minimalny zakres informacji, jakie powinny być prezentowane w sprawozdaniach finansowych przez różne rodzaje jednostek, które powinny zaspokajać typowe potrzeby informacyjne głównych odbiorców. Ustawa i wydane na jej podstawie rozporządzenia nie mogą jednak, ze zrozumiałych względów, uwzględniać wynikających z przedmiotu działalności, wielkości, formy prawnej itp. właściwości każdej jednostki objętej tymi przepisami ani potrzeb wszystkich odbiorców sprawozdań. Uwzględnienie właściwości jednostki i potrzeb odbiorców jej sprawozdań finansowych stanowi, w myśl art. 4 ust. 1 ustawy o rachunkowości, obowiązek kierowników jednostek. Aby umożliwić kierownikowi jednostki realizację tej powinności, ustawa o rachunkowości:

- zawiera obok przepisów bezwzględnie obowiązujących (np. obowiązek prowadzenia rachunkowości, obejmujący m.in. sporządzanie sprawozdań finansowych) możliwość alternatywnego wyboru rozwiązań, np. dotyczących wyceny niektórych składników aktywów i pasywów, postaci sprawozdania finansowego,
- przewiduje, że jeżeli określone zagadnienie nie jest w przepisach uregulowane, to można stosować KSR, a w razie braku odpowiedniego standardu – MSR (por. art. 10 ust. 3 ww. ustawy),
- pozwala odpowiednio do właściwości i potrzeb jednostek zwiększać szczegółowość sprawozdań finansowych, pomijając w nich pozycje niewystępujące (por. art. 50 ust. 1 i 3 ww. ustawy).

Kierownik jednostki, korzystając z tych uprawnień ustala zasady (politykę) rachunkowości jednostki, co powinno pozwalać na realizację wymogu przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu w dostosowaniu do jej właściwości. Przy ustalaniu zasad (polityki) rachunkowości wskazane jest uwzględnienie postanowień KSR nr 7. Realizację wymogu przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu i zastosowania przepisów o rachunkowości potwierdza kierownik jednostki swoim podpisem na sprawozdaniu finansowym (por. art. 52 ust. 1 i art. 63c ust. 3 ww. ustawy). Jeśli kierownik jednostki uważa za celowe złożenie stosownego oświadczenia w sprawozdaniu finansowym, to zamieszcza go we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego, a także przedstawia w sposób niebudzący wątpliwości, na jakiej podstawie prawnej sprawozdanie finansowe zostało sporządzone.

Jeżeli realizując wymóg przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu kierownik jednostki stwierdzi, że zakres ujawnianych w sprawozdaniu finansowym informacji, określony

w przepisach ustawy o rachunkowości lub z niej wynikający, nie wystarcza do wywiązania się z tego wymogu, to – na podstawie pkt 10 stanowiska w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu – zamieszcza pozycje dodatkowe w bilansie, rachunku zysków i strat itp., stosownie do art. 50 ust. 1 ustawy o rachunkowości lub w myśl art. 4 ust. 1a tej ustawy podaje uzupełniające wyjaśnienia w dodatkowych informacjach i objaśnieniach. W przypadku gdy w dodatkowych informacjach i objaśnieniach zawarto dodatkowe znaczące informacje uzupełniające, zaleca się, aby kierownik jednostki wskazał na to w sprawozdaniu finansowym, np. poprzez zamieszczenie odpowiedniej informacji we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego wraz z podaniem odniesienia do właściwych części sprawozdania finansowego. Przykładami takich dodatkowych informacji uzupełniających mogą być informacje o transakcji zamiany aktywów niepieniężnych na inne aktywa niepieniężne czy o restrukturyzacji długu (np. spłaty dotychczasowych kredytów bankowych oraz zaciągnięcie w tym celu nowego kredytu bankowego).

4. Możliwość odstąpienia od przepisu ustawy, jeżeli warunkuje to przedstawienie rzetelnego i jasnego obrazu

Z pkt 11–15 stanowiska w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu wynika, że w niezwykle rzadkich, wyjątkowych i uzasadnionych przypadkach, z uwagi na niepowtarzalne właściwości jednostki lub szczególne okoliczności bądź cechy zawartej transakcji, dla przedstawienia w sprawozdaniu finansowym rzetelnego i jasnego obrazu może być konieczne odstąpienie od zastosowania określonego rozwiązania zawartego w ustawie o rachunkowości. Przewiduje to także art. 4 ust. 1b tej ustawy. W takim przypadku kierownik jednostki dokłada starań, aby przyjęte przez niego odmienne rozwiązanie (spośród alternatywnie rozważanych) w jak najmniejszym stopniu odbiegało od określonego w ustawie lub w przepisach wykonawczych do niej. Zastosowanie powyższego przepisu następuje tylko i wyłącznie wtedy, gdy kwestie będące przedmiotem odstępstwa mają istotne znaczenie dla przedstawienia rzetelnego i jasnego obrazu sytuacji jednostki. Stanowisko definiuje niezwykle rzadkie i wyjątkowe przypadki (okoliczności, transakcje) jako sytuacje, których ustawodawca nie był w stanie przewidzieć w toku procesu legislacyjnego lub które są tak złożone, iż niemożliwe było ustalenie dla nich regulacji, dających odpowiednie i wystarczające wytyczne ich ujęcia, stąd możliwe było ustalenie tylko ogólnych zasad.

Formułując właściwą zasadę (politykę) rachunkowości dla danej transakcji, odmienią od przewidzianej w ustawie, zasadne jest rozważenie rozwiązań zawartych w MSR z uwzględnieniem „Założeń koncepcyjnych sporządzania sprawozdań finansowych” określonych w Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). Mogą one dostarczyć niezbędnych wytycznych oraz praktycznych wskazówek. Nie oznacza to jednak, że w przypadku gdy rozwiązania MSR różnią się od rozwiązań przyjętych w ustawie o rachunkowości, należy lub można zawsze odstąpić od rozwiązań określonych w tej ustawie.

Jeżeli jednostka, na mocy art. 4 ust. 1b ustawy o rachunkowości odstąpi od zastosowania określonego przepisu tej ustawy, to kierownik jednostki informuje o tym w stosownym oświadczeniu, zamieszczonym we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego, podając uzasadnienie niezastosowania określonego przepisu ustawy, wskazując na ten przepis i w nim zawarte rozwiązanie, od którego odstąpiono, oraz na rozwiązanie, jakie w to miejsce przyjęto i pozycje w sprawozdaniu finansowym, których odstępstwo dotyczy, a także przedstawiając ich kwotowy wymiar. Ważne, aby pamiętać, że odstępstwo od zastosowania określonego przepisu ustawy o rachunkowości może mieć charakter trwały i oznaczać zmianę dotychczasowych zasad (polityki) rachunkowości. W takim przypadku mają zastosowa-

nie postanowienia KSR nr 7, co do ich ujęcia, prezentacji i ujawniania informacji o skutkach zmiany zasad (polityki) rachunkowości. Jeśli odstępstwo jest kontynuowane w sprawozdaniach finansowych, sporządzanych za kolejne lata obrotowe, sprawozdania te powinny spełniać wskazany wyżej wymóg ujawniania informacji o odstępstwie.

W stanowisku w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu zaprezentowano przykłady sytuacji, w których nie jest zasadne odstępianie od przepisów ustawy o rachunkowości. Poniżej prezentujemy przykład, dotyczący wyceny nieruchomości przeznaczonej na działalność hotelarską, opracowany na podstawie przykładu 1 zamieszczonego w ww. stanowisku.

Przykład

Jednostka posiada szereg nieruchomości. Część nieruchomości stanowiących nieruchomości biurowe jest wynajmowana i zaliczana do inwestycji, natomiast nieruchomości, w których jednostka prowadzi działalność hotelarską, jest klasyfikowana jako środki trwałe. Jednostka w przeszłości dokonywała zmian przeznaczenia nieruchomości, np. zamiany pomieszczeń hotelu na biura przeznaczone na wynajem i odwrotnie, oraz relatywnie często dokonuje zakupu i sprzedaży zarówno hoteli, jak i innych nieruchomości przeznaczonych na wynajem. Do wyceny nieruchomości inwestycyjnych jednostka stosuje cenę rynkową lub inaczej ustaloną wartość godziwą. Jednostka uważa, że nieruchomości, w których prowadzi działalność hotelarską powinny również być wyceniane w wartości rynkowej ze względu na rodzaj prowadzonej działalności i fakt, że kryterium oceny kierownictwa stanowi przyrost wartości aktywów netto, obliczony przy uwzględnieniu wartości rynkowej lub inaczej ustalonej wartości godziwej wszystkich posiadanych nieruchomości (bez względu na ich bieżące wykorzystanie), a także ze względu na ich przeklasyfikowywanie z jednej kategorii do drugiej w przeszłości.

Kierownictwo jednostki rozważa czy dopuszczalne byłoby odstępstwo od wymogów art. 31 ust. 3 ustawy o rachunkowości i dokonanie wyceny nieruchomości hotelarskich zaliczonych do środków trwałych, w cenach rynkowych lub inaczej ustalonej wartości godziwej, podobnie jak nieruchomości zaklasyfikowanych do nieruchomości inwestycyjnych?

Zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt 15 ustawy o rachunkowości, środki trwałe to rzeczowe aktywa trwałe o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, kompletne, zdatne do użytku i przeznaczone na potrzeby jednostki. W myśl art. 28 ust. 1 pkt 1 ww. ustawy, środki trwałe wycenia się nie rzadziej niż na dzień bilansowy, według cen nabycia lub kosztów wytworzenia, lub wartości przeszacowanej (po aktualizacji wyceny środków trwałych), pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości. Natomiast, zgodnie z art. 31 ust. 3 ww. ustawy, wartość początkowa i dotychczas dokonane od środków trwałych odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe mogą ulegać aktualizacji wyceny na podstawie odrębnych przepisów (aktualizacja wyceny na podstawie odrębnych przepisów oznacza, że jednostki nie mogą dokonywać tego rodzaju zmian samodzielnie na podstawie wewnętrznych postanowień jednostki; w myśl przepisów podatkowych tryb i termin aktualizacji wyceny środków trwałych określa Minister Finansów w drodze rozporządzenia – por. art. 15 ust. 5 updop i art. 22o ust. 1 updof; ostatnia taka aktualizacja była przeprowadzona na dzień 1 stycznia 1995 r.).

W opisanym stanie faktycznym ww. odstępstwo od stosowania przepisów ustawy nie jest zasadne. Ustawa przewiduje możliwość przeszacowania środków trwałych

wyłącznie na podstawie odrębnych przepisów (por. art. 31 ust. 3 ustawy o rachunkowości). Wytyczne w zakresie klasyfikacji tego co jest środkiem trwałym oraz wyceny aktywów na moment reklasyfikacji pomiędzy inwestycjami a środkami trwałymi zawiera KSR nr 11 „Środki trwałe”. Stan, w którym jednostka posiada zarówno środki trwałe, jak i nieruchomości inwestycyjne jest sytuacją bardzo częstą i nie uzasadnia zastosowania odstępstwa. Wycena w cenie nabycia pomniejszonej o odpisy aktualizujące jest koncepcją, która ma na celu przedstawić rzetelny i jasny obraz sytuacji majątkowej jednostki.

Poniżej przedstawiamy przykład dotyczący prezentacji wkładu wniesionego dla podwyższenia kapitału zakładowego, przed jego prezentacją w sądzie, opracowany na podstawie przykładu 3 zamieszczonego w stanowisku w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu.

Przykład

Wspólnicy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością podjęli uchwałę o podwyższeniu kapitału zakładowego o 1 mln zł. Kwota podwyższenia została wpłacona przez wspólników na rachunek bankowy spółki, natomiast na dzień bilansowy podwyższenie kapitału zakładowego, mimo zgłoszenia go do sądu, nie zostało jeszcze zarejestrowane w rejestrze sądowym na dzień bilansowy.

Spółka wykazała w bilansie wpłacony, lecz nie zarejestrowany kapitał zakładowy w odrębnej pozycji kapitału własnego, dodając w tym celu dodatkową pozycję, której nie przewiduje układ bilansu zawarty w załączniku nr 1 do ustawy o rachunkowości. Dodaną pozycję nazwano „kapitał zakładowy opłacony lecz nie zarejestrowany”, natomiast jako kapitał zakładowy wykazano kapitał zarejestrowany w rejestrze sądowym.

Zarząd spółki rozważa czy konieczne jest odstępstwo od wymogów ustawy o rachunkowości i wykazanie wpłaconych środków jako kapitał zakładowy? Czy jeżeli spółka zaprezentuje kwotę podwyższenia nie jako kapitał zakładowy, ale jako odrębną pozycję kapitałów, to stanowi to odstępstwo od przepisów ustawy, gdyż takiej pozycji nie przewiduje załącznik nr 1 do ustawy o rachunkowości?

Art. 36 ust. 1 oraz 2 ustawy o rachunkowości wskazuje, iż:

- kapitały (fundusze) własne ujmuje się w księgach rachunkowych z podziałem na ich rodzaje i według zasad określonych przepisami prawa, postanowieniami statutu lub umowy o utworzeniu jednostki.
- kapitał zakładowy spółek kapitałowych, товариств ubezpieczeń wzajemnych, товариств reasekuracji wzajemnej, fundusz udziałowy spółdzielni wykazuje się w wysokości określonej w umowie lub statucie i wpisanej w rejestrze sądowym.

Zgodnie z art. 46 ust. 5 pkt 1 ww. ustawy, bilans dla jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji powinien zawierać informacje w zakresie ustalonym w załączniku nr 1 do ww. ustawy. W art. 50 ust. 1 ww. ustawy wskazuje się przy tym, iż informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym mogą być wykazywane ze szczegółowością większą niż określona w załącznikach do ww. ustawy, jeżeli wynika to z potrzeb lub specyfiki jednostki.

Z kolei załącznik nr 1 do ww. ustawy, wskazuje, iż bilans zawiera następujące pozycje kapitału własnego: „Kapitał (fundusz) podstawowy”, „Kapitał (fundusz) zapasowy”, „Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny”, „Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe”, „Zysk (strata) z lat ubiegłych”, „Zysk (strata) netto”, „Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna)”.

W opisanym stanie faktycznym nie jest odstępstwem od ustawy, wykazanie kapitału zakładowego opłaconego lecz nie zarejestrowanego w sądzie w odrębnej pozycji bilansu, gdyż zgodnie z art. 50 ust. 1 ustawy o rachunkowości informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym mogą być wykazywane ze szczegółowością większą niż określona w załącznikach do ustawy, jeżeli wynika to z potrzeb lub specyfiki jednostki. Ponieważ ustawa wskazuje, iż kapitał zakładowy wykazuje się w wysokości określonej w umowie lub statucie i wpisanej w rejestrze sądowym, w związku z tym Spółka nie mogła wykazać kapitału niezarejestrowanego jako „kapitał zakładowy”. Przepisy prawa oraz postanowienia umowy o utworzeniu jednostki nie wskazują też, aby kapitał taki należało wykazać jako kapitał zapasowy lub rezerwowy (choć takie rozwiązanie jest najczęściej stosowane w praktyce). Ponieważ wzór bilansu nie przewidywał odpowiedniej pozycji do wykazania kapitału zakładowego opłaconego a niezarejestrowanego, w związku z tym koniecznym było dodanie takiej pozycji, co nie stanowi odstępstwa od przepisów ustawy.

II. ZASADA WYŻSZOŚCI TREŚCI EKONOMICZNEJ NAD FORMĄ PRAWNĄ

1. Na czym polega zasada przewagi treści ekonomicznej?

Zdarzenia, w tym operacje gospodarcze, ujmuje się w księgach rachunkowych i wykazuje w sprawozdaniu finansowym zgodnie z ich treścią ekonomiczną. Tak wynika z art. 4 ust. 2 ustawy o rachunkowości. Zasada, o której mowa w powyższym przepisie, nazywana jest zasadą przewagi treści ekonomicznej lub zasadą wyższości treści ekonomicznej nad formą prawną (ang. *substance over form*) i wspomaga inną nadrzędną zasadę rachunkowości – zasadę jasnego (wiarygodnego) i rzetelnego obrazu (ang. *true and fair view*), której podporządkowane są wszystkie inne zasady rachunkowości. Na temat zasady jasnego i rzetelnego obrazu mowa jest w art. 4 ust. 1 ustawy o rachunkowości. W myśl tej zasady, każda jednostka prowadząca księgi rachunkowe, jest zobowiązana stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy. Ponadto w celu rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostka jest obowiązana przedstawiać wszelkie dodatkowe informacje konieczne do spełnienia tego obowiązku w informacji dodatkowej. Z kolei jeżeli w wyjątkowych przypadkach stosowanie określonego przepisu ustawy nie pozwoliłoby na rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego, jednostka nie stosuje tego przepisu, a w informacji dodatkowej uzasadnia przyczyny jego niezastosowania oraz określa wpływ, jaki niezastosowanie przepisu wywiera na obraz sytuacji majątkowej i finansowej oraz wynik finansowy jednostki (por. art. 4 ust. 1a i 1b ustawy o rachunkowości). Oznacza to, że pomimo ogólnych zasad obowiązujących wszystkie jednostki prowadzące księgi rachunkowe, w tym odnoszących się do układu i treści sprawozdania finansowego, dana jednostka starając się przedstawić swoją sytuację majątkową, finansową i wynik finansowy w sposób jak najbardziej rzetelny i wiarygodny, może zrezygnować ze stosowania określonego przepisu ustawy o rachunkowości. Może jednak tego dokonać tylko w wyjątkowych i uzasadnionych sytuacjach np. wynikających ze szczególnych okoliczności spotykających jednostkę.

2. Konflikt zasady rzetelnego i jasnego obrazu z przepisami prawa

Informacje prezentowane w księgach rachunkowych a na ich podstawie w sprawozdaniu finansowym powinny przede wszystkim przedstawiać rzeczywistość gospodarczą w sposób rzetelny i wiarygodny. W sytuacji gdy wystąpi konflikt zasady rzetelnego i jasnego obrazu, czyli wiernego odzwierciedlenia rzeczywistości, z zasadą zgodności z przepisami prawa, przepisy ustawy o rachunkowości nakazują dokonania wiernego odzwierciedlenia rzeczywistości gospodarczej (treści ekonomicznej). Dla wiernego odzwierciedlenia rzeczywistości bardziej istotna jest bowiem treść ekonomiczna niż forma prawna zdarzeń gospodarczych. Trzeba mieć na uwadze, że zasadę wyższości treści ekonomicznej nad formą prawną stosuje się w sytuacjach wyjątkowych i uzasadnionych, a zdarzenia wobec których zastosowano tę zasadę, powinny zostać opisane w polityce rachunkowości oraz dodatkowych informacjach i objaśnieniach, łącznie z podaniem uzasadnienia przyjętych rozwiązań oraz określeniem skutków zastosowania tej zasady dla bilansu i rachunku zysków i strat. Należy także pamiętać, że zasada przewagi treści ekonomicznej nie może mieć zastosowania, jeśli sposób wykazania danej operacji gospodarczej w księgach rachunkowych byłby sprzeczny z odpowiednimi przepisami prawa bilansowego.

3. Przykłady zastosowania wyższości treści ekonomicznej nad formą prawną

Ujmowanie środków trwałych w księgach korzystającego z leasingu finansowego

W księgach korzystającego z leasingu finansowego przedmiot umowy jest ujmowany jako środek trwały lub wartość niematerialna i prawna oraz podlega odpisom amortyzacyjnym, pomimo że prawo własności przedmiotu leasingu pozostaje po stronie leasingodawcy. Jest to zatem sytuacja, w której dochodzi do kolizji formy prawnej z treścią ekonomiczną danego zdarzenia. Przypominamy, że ustawa o rachunkowości w art. 3 ust. 4 wskazuje, że jednostka wykorzystująca w swojej działalności obce środki trwałe na podstawie umowy, zgodnie z którą jedna ze stron (finansujący) oddaje drugiej stronie (korzystającemu) środki trwałe do odpłatnego używania lub również pobierania pożytków na czas oznaczony, środki te zalicza do swoich aktywów trwałych, pod warunkiem że umowa spełnia co najmniej jeden z siedmiu warunków, określonych w tym przepisie. Również ze wskazówek zawartych w Krajowym Standardzie Rachunkowości nr 5 „Leasing, najem i dzierżawa” (KSR nr 5) wynika, że przedmiot umowy leasingu finansowego korzystający wykazuje w swoich księgach rachunkowych jako składnik aktywów trwałych, a drugostronnie jako zobowiązanie finansowe. Korzystający dokonuje także odpisów amortyzacyjnych od przedmiotu leasingu (por. pkt 7.1 KSR nr 5).

Poniżej prezentujemy przykład dotyczący ujęcia przedmiotu leasingu w księgach rachunkowych korzystającego.

Przykład

Spółka „X” zawarła umowę z firmą leasingową dotyczącą leasingu samochodu ciężarowego. Dla celów bilansowych umowa została zakwalifikowana w spółce do le-

asingu finansowego (dla celów podatkowych jest to leasing operacyjny). Z umowy wynikało m.in., że wartość netto przedmiotu umowy wynosi: 600.000 zł.

Kierownictwo spółki rozważa czy należy ująć w księgach przedmiot leasingu, mimo że właścicielem samochodu ciężarowego jest firma leasingowa?

Pomimo, że prawo własności samochodu ciężarowego należy do firmy leasingowej, spółka „X” powinna wprowadzić samochód do swoich ksiąg rachunkowych, na podstawie przepisów ustawy o rachunkowości dotyczących leasingu finansowego (por. art. 3 ust. 4 ustawy o rachunkowości). Spółka „X” ujmie w księgach rachunkowych samochód ciężarowy w wartości: 600.000 zł, na podstawie dowodu „OT – Przyjęcie środka trwałego”, zapisem po stronie Wn konta 01 „Środki trwałe”, w korespondencji ze stroną Ma konta 24-9/1-2 „Rozrachunki z finansującym z tytułu przedmiotu leasingu”. Spółka będzie dokonywała odpisów amortyzacyjnych od przedmiotu leasingu finansowego, stosując zasady określone w art. 32 i 33 ustawy o rachunkowości.

Wartość początkowa środka trwałego nabytego za złotówkę

W stanowisku w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu przedstawiono przykład ujmowania zdarzeń w księgach rachunkowych zgodnie z ich treścią ekonomiczną. Dotyczy on wyceny środków trwałych na moment ich początkowego ujęcia. Rozwiązania w nim zawarte oparto na następujących przepisach ustawy o rachunkowości:

- art. 31 ust. 1, który wskazuje, że wartość początkową środka trwałego stanowi jego cena nabycia lub koszt wytworzenia,
- art. 28 ust. 2 według, którego cena nabycia to cena zakupu składnika aktywów, obejmująca kwotę należną sprzedającemu, bez podlegających odliczeniu podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowego, a w przypadku importu powiększona o obciążenia o charakterze publicznoprawnym oraz powiększona o koszty bezpośrednio związane z zakupem i przystosowaniem składnika aktywów do stanu zdatnego do używania lub wprowadzenia do obrotu, łącznie z kosztami transportu, jak też załadunku, wyładunku, składowania lub wprowadzenia do obrotu, a obniżona o rabaty, upusty, inne podobne zmniejszenia i odzyski; jeżeli nie jest możliwe ustalenie ceny nabycia składnika aktywów, a w szczególności przyjętego nieodpłatnie, w tym w drodze darowizny – jego wyceny dokonuje się według ceny sprzedaży takiego samego lub podobnego przedmiotu.
- art. 41 ust. 1 pkt 2, który przewiduje, że rozliczenia międzyokresowe przychodów, dokonywane z zachowaniem zasady ostrożności, obejmują w szczególności środki pieniężne otrzymane na sfinansowanie nabycia lub wytworzenia środków trwałych, w tym także środków trwałych w budowie oraz prac rozwojowych, jeżeli stosownie do innych ustaw nie zwiększają one kapitałów (funduszy) własnych; zaliczone do rozliczeń międzyokresowych przychodów kwoty zwiększają stopniowo pozostałe przychody operacyjne, równolegle do odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych od środków trwałych lub kosztów prac rozwojowych sfinansowanych z tych źródeł,
- art. 41 ust. 2, który wskazuje, że przepisy art. 41 ust. 1 pkt 2 stosuje się odpowiednio do przyjętych nieodpłatnie, w tym także w drodze darowizny, środków trwałych w budowie, środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych.

Na kolejnej stronie prezentujemy przykład dotyczący wyceny środków trwałych na moment ich początkowego ujęcia, opracowany na podstawie przykładu 2 zamieszczonego w stanowisku w sprawie rzetelnego i jasnego obrazu.

Przykład

Jednostka kupiła za 1 zł środek trwały, którego wartość rynkowa wynosi: 20.000 zł. Drugi, taki sam środek trwały jednostka otrzymała tego samego dnia za darmo. Obie transakcje nie są ze sobą wzajemnie powiązane. Strony transakcji nie są stronami powiązanymi. Strony transakcji (w przypadku obu tych transakcji) nie dokonywały innych transakcji lub operacji, które należałoby rozliczyć łącznie z transakcją nabycia/otrzymania środka trwałego. Jednostka ujęła:

- pierwszy nabyty środek trwały w cenie nabycia tj. 1 zł zgodnie z wymogami art. 31 ust. 1 ustawy o rachunkowości (wartość początkową środka trwałego stanowi jego cena nabycia) oraz art. 28 ust. 2 ustawy o rachunkowości (cena nabycia to cena zakupu składnika aktywów, obejmująca kwotę należną sprzedającemu),
- drugi środek trwały otrzymany nieodpłatnie o wartości: 20.000 zł zgodnie z wymogami art. 28 ust. 2 ustawy o rachunkowości (jeżeli nie jest możliwe ustalenie ceny nabycia składnika aktywów, a w szczególności przyjętego nieodpłatnie, w tym w drodze darowizny – jego wyceny dokonuje się według ceny sprzedaży takiego samego lub podobnego przedmiotu).

Kierownictwo jednostki rozważa czy konieczne jest odstępstwo od przepisów ustawy o rachunkowości (art. 31 ust. 1 tej ustawy), aby ująć środek trwały nabyty w cenie 1 zł w realnej wartości początkowej?

W opisanym stanie faktycznym nie jest zasadne odstępstwo od przepisów ustawy, gdyż kwota po której nastąpiło nabycie środków trwałych jest symboliczna, co oznacza, że treścią transakcji jest darowizna. Dlatego w myśl art. 4 ust. 2 ustawy o rachunkowości (zdarzenia ujmuje się w księgach rachunkowych i wykazuje w sprawozdaniu finansowym zgodnie z ich treścią ekonomiczną) oraz art. 28 ust. 2 ww. ustawy w powiązaniu z art. 41 ust. 2 ww. ustawy należy ująć środek trwały w wartości: 20.000 zł a różnicę w wysokości: 19.999 zł odnieść na rozliczenia międzyokresowe przychodów. Gdyby jednak zapłata była wyższa niż symboliczny 1 zł, wówczas może nie być zasadne odstąpienie od ujęcia tego składnika aktywów w cenie nabycia. Jest kwestią osądu ustalenie jaką kwotę należałoby uznać za wyższą niż symboliczna.

Prezentacja w sprawozdaniu finansowym pożyczek uznanych przez sąd za nieważne z mocy prawa

Przykładem ujmowania zdarzeń zgodnie z zasadą wyższości treści ekonomicznej nad formą prawną, mogą być także pożyczki udzielone przez spółkę wspólnikom, które sąd uznał za nieważne z mocy prawa.

Przykład

Wspólnikami spółki z o.o. „Y” są osoby fizyczne. Spółka zawarła kilkanaście lat temu ze wspólnikami spółki umowy pożyczek, które niedawno zostały uznane przez sąd jako nieważne z mocy prawa. Nieważność wynikała z uchybienia art. 210 K.s.h. Sąd stwierdził ponadto, że powinny one zostać usunięte z obrotu gospodarczego. Od pożyczek były corocznie naliczane odsetki i nie następowała ich zapłata. Obecnie toczą się postępowania sądowe pomiędzy spółką a byłymi wspólnikami o zwrot pożyczek.

Zarząd spółki rozważa czy pożyczki te należy nadal prezentować w bilansie w pozycji dotyczącej pożyczek i kredytów?

Przepisy ustawy o rachunkowości nie precyzują powyższego zagadnienia. Z art. 4 ust. 2 tej ustawy wynika natomiast, że zdarzenia, w tym operacje gospodarcze, ujmuje się w księgach rachunkowych i wykazuje w sprawozdaniu finansowym zgodnie z ich treścią ekonomiczną. Nie ulega wątpliwości, że strony (spółka i pożyczkodawcy) chcieli ułożyć swoje stosunki prawne na zasadach ekonomicznych typowych dla umowy pożyczki, jednak nie dochowano określonych procedur prawnych. Spółka wykaże zatem nadal pożyczki uznane przez sąd za nieważne z mocy prawa, w pozycji bilansu dotyczącej kredytów i pożyczek. Stosowne informacje na ten temat zamieści w dodatkowych informacjach i objaśnieniach, także w odniesieniu do przewidywanych finansowych skutków i ryzyk związanych z nieważnością umów pożyczek, w tym tych dotyczących możliwości kontynuacji działania przez spółkę.

III. ZASADA MEMORIAŁU

1. Na czym polega zasada memoriału?

Zasada memoriału określona została w art. 6 ust. 1 ustawy o rachunkowości. W świetle tego przepisu, w księgach rachunkowych jednostki należy ująć wszystkie osiągnięte, przypadające na jej rzecz przychody i obciążające ją koszty związane z tymi przychodami dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty. Oznacza to obowiązek ujęcia w księgach rachunkowych, a na ich podstawie w sprawozdaniu finansowym, wszystkich zdarzeń gospodarczych, jakie wystąpiły w danym roku obrotowym, bez względu na to, czy zostały one zafakturowane oraz czy zostały zapłacone. Jeżeli przykładowo sprzedaż towarów nastąpiła w październiku, a zapłata, zgodnie z umową sprzedaży, nastąpi dopiero w przyszłym roku obrotowym, to przychody ze sprzedaży jednostka ujmie w przychodach października (w miesiącu, w którym ta sprzedaż wystąpiła). Dotyczy to również ujmowania kosztów. Przykładem mogą być koszty dotyczące wynagrodzenia za pracę wykonaną w marcu. Wynagrodzenia te będą kosztami marca nawet w sytuacji, gdy zostaną wypłacone w kolejnych miesiącach. Zasada memoriału ma zatem na celu wykazanie realnych kosztów i przychodów danego okresu sprawozdawczego.

Odnośzenie w księgach rachunkowych zdarzeń do okresu, w którym one wystąpiły wynika ponadto z art. 20 ust. 1 ustawy o rachunkowości. Przepis ten mówi, że do ksiąg rachunkowych okresu sprawozdawczego należy wprowadzić wszystkie zdarzenia, które nastąpiły w tym okresie sprawozdawczym. Przy czym okresem sprawozdawczym jest rok kalendarzowy lub inny okres trwający 12 kolejnych pełnych miesięcy kalendarzowych, stosowany również do celów podatkowych. Okresem sprawozdawczym może być również miesiąc lub kwartał. Zasadę memoriału stosuje się zatem zarówno w odniesieniu do roku obrotowego, jak i innego okresu sprawozdawczego, jaki ustalony jest w jednostce.

Warto pamiętać, że w celu stosowania zasady memoriału, ustawa o rachunkowości w art. 20 ust. 4 pozwala – w przypadku uzasadnionego braku możliwości uzyskania zewnętrznych obcych dowodów źródłowych – na udokumentowanie operacji gospodarczych za pomocą księgowych dowodów zastępczych, sporządzonych przez osoby dokonujące tych operacji. Nie może to jednak dotyczyć operacji gospodarczych, których przedmiotem są zakupy opodatkowane VAT oraz skup metali nieżelaznych od ludności. Ponadto termin sporządzenia sprawozdania finansowego, który upływa po 3 miesiącach od dnia bilansowego, również pomaga stosować zasadę memoriału. Okres trzech miesięcy, jest to bowiem czas m.in. na skompletowanie dokumentów potwierdzających operacje gospodarcze, które miały miejsce w danym roku obrotowym.

2. Skutki stosowania zasady memoriału na przełomie roku obrotowego

Zasada memoriału odnosi się generalnie do roku obrotowego. Przypominamy, iż rokiem obrotowym jest rok kalendarzowy lub inny okres trwający 12 kolejnych pełnych miesięcy kalendarzowych, stosowany również do celów podatkowych. Rok obrotowy lub jego zmiany określa statut lub umowa, na podstawie której utworzono jednostkę. Jeżeli jednostka rozpoczęła działalność w drugiej połowie przyjętego roku obrotowego, to może księgi rachunkowe i sprawozdanie finansowe za ten okres połączyć z księgami rachunkowymi i sprawozdaniem finansowym za rok następny. W przypadku zmiany roku obrotowego pierwszy po zmianie rok obrotowy powinien być dłuższy niż 12 kolejnych miesięcy (por. art. 3 ust. 1 pkt 9 ustawy o rachunkowości).

Lp.	Przykłady ujmowania zdarzeń występujących na przełomie roku w księgach rachunkowych, zgodnie z zasadą memoriału
1.	Ujęcie w księgach grudnia bieżącego roku wynagrodzeń należnych pracownikom za ten miesiąc, mimo że będą wypłacone w styczniu następnego roku.
2.	Ujęcie w księgach roku bieżącego niezapłaconych odsetek przypadających na ten rok, których termin zapłaty jeszcze nie zapadł.
3.	Ujęcie w księgach grudnia bieżącego roku wartości usług obcych wykonanych na rzecz jednostki, które będą zafakturowane w styczniu następnego roku.
4.	Ujęcie w księgach grudnia bieżącego roku przychodów ze sprzedaży towarów i usług, za które klient zapłaci w styczniu następnego roku.
5.	Ujęcie w księgach bieżącego roku przychodów ze sprzedaży towarów i usług wraz z uwzględnieniem korekt wystawionych w następnym roku obrotowym (dotyczy korekt z tytułu np. zwrotu towaru, udzielonej bonifikaty, popełnionych błędów).
6.	Ujęcie w księgach bieżącego roku przychodów z tytułu odsetek od lokat terminowych, których termin likwidacji przypada np. na styczeń następnego roku obrotowego, a które dotyczą roku bieżącego.

Jeżeli kontrahent nie wystawił jeszcze faktur dotyczących danych operacji gospodarczych, a jednostka wie, jakie są to zdarzenia to, w myśl zasady memoriału, również powinna je ująć w roku obrotowym, którego one dotyczą (są to tzw. operacje nienotyfikowane).

Jednostka, chcąc ująć dane zdarzenia w księgach rachunkowych roku obrotowego zgodnie z zasadą memoriału, może ustalać wartości szacunkowe (przybliżone) tych zdarzeń. Może to dotyczyć np. utraty wartości określonych aktywów, czy rezerw z tytułu napraw gwarancyjnych. W takiej sytuacji jednostka powinna uwzględnić zasadę ostrożności (por. art. 7 ust. 1 ustawy o rachunkowości). Ponadto w księgach rachunkowych, a tym samym w sprawozdaniu finansowym, w myśl zasady memoriału, należy ująć skutki zdarzeń, jakie nastąpiły po dniu bilansowym (czyli w następnym roku obrotowym), które dostarczają dowodów na istnienie określonego stanu na dzień bilansowy. Wśród zdarzeń tych można wymienić:

- otrzymanie po dniu bilansowym informacji o tym, że dłużnik jednostki został postawiony w stan upadłości, co powoduje, że należności od tego kontrahenta ustalone na dzień bilansowy stają się wątpliwe do otrzymania,
- otrzymanie po dniu bilansowym informacji o niekorzystnym dla jednostki rozstrzygnięciu przez sąd sporu, co powoduje, że jednostka zostaje obciążona zobowiązaniem, które nie zostało na dzień bilansowy ujęte w księgach rachunkowych,
- otrzymanie po dniu bilansowym decyzji wydanej przez urząd skarbowy, dotyczącej zapłaty zaległego podatku za lata ubiegłe wraz z odsetkami.

Jednostka ujmując skutki otrzymanych po dniu bilansowym informacji musi jednak pamiętać o obowiązujących ją terminach dotyczących zamknięcia ksiąg rachunkowych oraz sporządzenia i zatwierdzenia sprawozdania finansowego. Z ustawy o rachunkowości wynika bowiem, że księgi rachunkowe zamyka się nie później niż w ciągu 3 miesięcy od dnia bilansowego oraz, że kierownik jednostki zapewnia sporządzenie rocznego sprawozdania finansowego nie później niż w ciągu 3 miesięcy od dnia bilansowego i przedstawia je właściwym organom, zgodnie z obowiązującymi jednostkę przepisami prawa, postanowieniami statutu lub umowy. Co więcej, roczne sprawozdanie finansowe jednostki podlega zatwierdzeniu przez organ zatwierdzający, nie później niż 6 miesięcy od dnia bilansowego (por. art. 12 ust. 2, art. 52 ust. 1 i art. 53 ust. 1 ww. ustawy).

Jeżeli informacje o zdarzeniach dostarczających dowodów na istnienie określonego stanu na dzień bilansowy jednostka otrzyma po dniu bilansowym, ale jeszcze przed sporządzeniem sprawozdania finansowego, to skutki tych zdarzeń ujmie w księgach roku, za który będzie to sprawozdanie sporządzała. Natomiast w sytuacji, gdy takie informacje otrzyma już po sporządzeniu sprawozdania, ale przed jego zatwierdzeniem, to, jeśli kwoty które ma ująć w księgach są dla jednostki istotne, powinna zaewidencjonować je w księgach roku, za który sporządziła to sprawozdanie i odpowiednio je zmienić, a w sytuacji gdy sprawozdanie było badane – powiadomić o tym fakcie biegłego rewidenta, który to sprawozdanie bada lub zbadał (por. art. 54 ust. 1 ustawy o rachunkowości). Jeśli jednak kwoty te nie są dla jednostki istotne lub sprawozdanie jest już zatwierdzone, to w takiej sytuacji wszelkie skutki otrzymanych po dniu bilansowym informacji jednostka ujmuje na bieżąco, czyli w roku ich otrzymania.

Przykład

I. Założenia:

1. W kwietniu 20XX r. spółka założyła roczną lokatę terminową na kwotę: 50.000 zł. Termin likwidacji lokaty przypada na koniec kwietnia 20XX+1 r.
2. Na dzień bilansowy 31 maja 20XX r. spółka naliczyła wartość odsetek przypadających na bieżący rok obrotowy w wysokości: 83 zł.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. WB – założenie rocznej lokaty	50.000 zł	13-5/1	13-0
2. PK – zarachowanie odsetek od lokaty na dzień bilansowy (naliczonych, lecz nieotrzymanych)	83 zł	65-1	75-0

III. Księgowania:

Konto 13-5/1 „Rachunek lokat terminowych” (w analityce: Lokata roczna)	Konto 13-0 „Rachunek bieżący”	Konto 65-1 „Pozostałe rozliczenia międzyokresowe” (w analityce: Nienotyfikowane przez bank odsetki od lokat terminowych)
(1) 50.000	(S.p.) 100.000 50.000 (1)	(2) 83
Konto 75-0 „Przychody finansowe” (w analityce: Odsetki)		
83 (2)		

3. Stosowanie zasady memoriału w odniesieniu do krótszych niż rok okresów sprawozdawczych

Zasadę memoriału należy również stosować do innego niż rok okresu sprawozdawczego. Należy bowiem pamiętać, że w myśl art. 20 ust. 1 ustawy o rachunkowości, do ksiąg rachunkowych okresu sprawozdawczego wprowadza się wszystkie zdarzenia, które nastąpiły w tym okresie sprawozdawczym (w miesiącu, kwartale, czy w roku). Najczęściej jednostki przyjmują za okres sprawozdawczy miesiąc, ze względu m.in. na comiesięczne ustalanie zaliczek na podatek dochodowy, rozliczanie VAT, sporządzanie sprawozdań statystycznych i innych, a także dlatego, że z ustawy o rachunkowości wynika obowiązek sporządzania zestawienia obrotów i sald kont księgi głównej przynajmniej za poszczególne okresy sprawozdawcze, nie rzadziej jednak niż na koniec miesiąca (por. art. 24 ust. 5 pkt 2 ustawy o rachunkowości).

Jeżeli zatem w jednostce okresem sprawozdawczym jest miesiąc, to należy w danym miesiącu ujmować te zdarzenia, które w nim wystąpiły. Trzeba mieć jednak na uwadze, że w przypadku otrzymania informacji o zdarzeniu, które miało miejsce w danym miesiącu, już po zamknięciu ksiąg rachunkowych tego miesiąca, zdarzenie to wprowadza się do ksiąg rachunkowych w miesiącu otrzymania tej informacji.

Przykład

I. Założenia:

1. W kwietniu 20XX r. jednostka otrzymała fakturę na kwotę: 35.000 zł (plus VAT: 8.050 zł, podlegający odliczeniu w kwietniu 20XX r.), wystawioną w tym samym miesiącu, która dotyczyła usług wykonanych dla jednostki w marcu 20XX r.
2. Księgi rachunkowe marca 20XX r. nie zostały jeszcze zamknięte, zatem jednostka zaksięgowała fakturę w księgach tego miesiąca. Ewidencję kosztów podstawowej działalności operacyjnej jednostka prowadzi wyłącznie na kontach zespołu 4.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. Faktura dokumentująca zakup usług (zapis w księgach marca 20XX r.):			
a) wartość netto	35.000 zł	40-2	30
b) VAT naliczony do odliczenia w następnym miesiącu	8.050 zł	22-1	30
c) wartość brutto	43.050 zł	30	21

III. Księgowania:

Konto 40-2 „Usługi obce”		Konto 30 „Rozliczenie zakupu”				Konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie” (w analityce: VAT do odliczenia w następnym miesiącach)	
(1a)	35.000	(1c)	43.050	35.000 (1a)	(1b)	8.050	
				8.050 (1b)			
Konto 21 „Rozrachunki z dostawcami”							
	43.050 (1c)						

4. Dowody księgowe dokumentujące koszty poniesione na przełomie roku

Co do zasady, dowodem źródłowym potwierdzającym poniesienie kosztu jest faktura otrzymana od kontrahenta. Jednak często na przełomie dwóch lat obrotowych, faktury dotyczące kosztów, wpływają do jednostki z opóźnieniem, w następnym roku obrotowym. W praktyce, ewidencja księgowa kosztów dotyczących danego roku obrotowego, wynikających z faktur otrzymanych w następnym roku obrotowym, może odbywać się dwoma sposobami – na podstawie dowodu „PK – Polecenie księgowania” lub na podstawie otrzymanej faktury.

Dowód „PK – polecenie księgowania” dostępny w dziale *Rachunkowość* w Programie DRUKI Gofin

Księgując wynikające z faktury koszty w oparciu o dowód PK, odnosi się ich wartość netto w ciężar kosztów działalności operacyjnej roku obrotowego, którego one dotyczą, zapisem po stronie Wn konta 40 „Koszty według rodzajów” lub konto zespołu 5, w korespondencji ze stroną Ma konta 30 „Rozliczenie zakupu”. Następnie na podstawie faktury otrzymanej w kolejnym roku obrotowym ujmuje się w księgach łączną kwotę zobowiązania oraz VAT naliczony podlegający odliczeniu.

Z kolei ujmowanie kosztów bezpośrednio na podstawie otrzymanej faktury odbywa się wówczas, gdy wpłynęła ona w terminie umożliwiającym jej ujęcie w ostatnim miesiącu tego roku obrotowego.

W praktyce stosowane są dwa sposoby ewidencji księgowej kosztów wynikających z faktur wystawionych w roku następnym, które przedstawiamy w poniższej tabeli.

Ewidencja kosztów dotyczących danego roku obrotowego wynikających z faktur (rachunków) otrzymanych w następnym roku obrotowym	
<p>Sposób I – na podstawie dowodu księgowego „PK – Polecenie księgowania”</p>	<p>Wynikające z faktury koszty w kwocie netto zarachowuje się w ciężar kosztów działalności operacyjnej roku obrotowego, którego koszty te dotyczą, na podstawie dowodu księgowego „PK – Polecenie księgowania”, zapisem:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wn konto 40 „Koszty według rodzajów” lub konto zespołu 5, – Ma konto 30 „Rozliczenie zakupu”. Następnie fakturę otrzymaną w następnym roku obrotowym ujmuje się w księgach, zapisem: <p>a) łączna kwota zobowiązania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wn konto 30 „Rozliczenie zakupu”, – Ma konto 21 „Rozrachunki z dostawcami”, <p>b) VAT naliczony podlegający odliczeniu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”, – Ma konto 30 „Rozliczenie zakupu”.
<p>Sposób II – na podstawie otrzymanej faktury</p>	<p>Koszty ujmuje się w księgach rachunkowych roku obrotowego, którego koszty te dotyczą, na podstawie otrzymanej faktury (jeżeli wpłynęła ona w terminie umożliwiającym jej ujęcie w ostatnim miesiącu tego roku obrotowego), zapisem:</p> <p>a) łączna kwota zobowiązania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wn konto 30 „Rozliczenie zakupu”, – Ma konto 21 „Rozrachunki z dostawcami”, <p>b) VAT naliczony podlegający odliczeniu:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wn konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie” (w analityce: VAT do odliczenia w następnych miesiącach), – Ma konto 30 „Rozliczenie zakupu”, <p>c) zarachowanie wartości w cenie nabycia w ciężar kosztów:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wn konto 40 „Koszty według rodzajów” lub konto zespołu 5, – Ma konto 30 „Rozliczenie zakupu”.

Zarówno zaksięgowanie kosztów na podstawie faktury, jak również dowodu PK, a następnie zaksięgowanie faktury w księgach następnego roku, jest zgodne z zasadą memoriału, ponieważ daje możliwość ujęcia kosztu w roku obrotowym, w którym go poniesiono.

Księgowanie kosztów w oparciu o te dwa sposoby (PK lub faktura) jest zgodne z zasadą memoriału, bowiem umożliwia ujęcie kosztu w roku obrotowym, w którym go poniesiono.

Przykład

W styczniu 20XX+1 r. jednostka otrzymała fakturę za energię elektryczną na kwotę: 2.500 zł (plus VAT: 575 zł). Fakturę wystawiono w styczniu 20XX+1 r., a dotyczyła ona energii zużytej w grudniu 20XX r. Jednostka ujęła w księgach grudnia 20XX r. koszt zużycia energii elektrycznej, w wartości netto, na podstawie dowodu „PK – Polecenie księgowania”, natomiast wartość brutto i VAT zaewidencjonowała w księgach stycznia 20XX+1 r., na podstawie otrzymanej faktury. Ewidencję kosztów działalności podstawowej jednostka prowadzi wyłącznie na kontach zespołu 4.

W księgach grudnia 20XX r. jednostka dokonała zapisów:

1. PK – koszt energii elektrycznej zużytej w grudniu 20XX r.: 2.500 zł
 - **Wn konto 40-1** „Zużycie materiałów i energii”,
 - **Ma konto 30** „Rozliczenie zakupu”.

Natomiast w księgach stycznia 20XX+1 r. jednostka dokonała następujących zapisów:

1. FZ – faktura dokumentująca zakup energii elektrycznej:
 - a) wartość brutto faktury: 3.075 zł
 - **Wn konto 30** „Rozliczenie zakupu”,
 - **Ma konto 21** „Rozrachunki z dostawcami”,
 - b) VAT naliczony podlegający odliczeniu: 575 zł
 - **Wn konto 22-1** „VAT naliczony i jego rozliczenie”,
 - **Ma konto 30** „Rozliczenie zakupu”.

IV. ZASADA WSPÓŁMIERNOŚCI PRZYCHODÓW I KOSZTÓW

1. Na czym polega zasada współmierności?

O zasadzie współmierności mowa jest w art. 6 ust. 2 ustawy o rachunkowości. Na mocy tego przepisu, dla zapewnienia współmierności przychodów i związanych z nimi kosztów do aktywów lub pasywów danego okresu sprawozdawczego zaliczane będą koszty lub przychody dotyczące przyszłych okresów oraz przypadające na ten okres sprawozdawczy koszty, które jeszcze nie zostały poniesione. Z powyższego wynika, iż zasada współmierności ma zastosowanie do okresu sprawozdawczego. Należy ją więc stosować zarówno w odniesieniu do miesiąca (kwartału, półrocza), jak i roku obrotowego. W świetle bowiem definicji zawartej w art. 3 ust. 1 pkt 8 ustawy o rachunkowości, przez okres sprawozdawczy rozumie się okres, za który jednostka sporządza sprawozdanie finansowe w trybie przewidzianym ustawą o rachunkowości oraz inne sprawozdania sporządzane na podstawie ksiąg rachunkowych. Okresem sprawozdawczym może być więc miesiąc, kwartał, półrocze, rok. Najdłuższym okresem sprawozdawczym jest rok. Podział roku obrotowego na okresy sprawozdawcze ustala kierownik jednostki i określa w zasadach (polityce) rachunkowości, przy czym okres ten nie może być krótszy niż miesiąc. Przy ustalaniu wyniku finansowego za dany okres sprawozdawczy jednostka ma zatem obowiązek uwzględnić czasową i przedmiotową zgodność kosztów z przychodami.

Współmierność	⇒	Czasowa	Przedmiotowa
<p>Na czym polega i co oznacza współmierność przychodów i kosztów?</p>	⇒	<p>Współmierność czasowa polega na tym, że do składników aktywów lub pasywów okresu sprawozdawczego, jako czynne lub bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów lub rozliczenia międzyokresowe przychodów, kwalifikuje się odpowiednio np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – opłacone koszty usług obcych dotyczące świadczeń, które nastąpią w przyszłych latach obrotowych (np. opłacony z góry za kilka lat czynsz z tytułu najmu), – opłacone przychody z tytułu niewykonanych jeszcze świadczeń (np. pobrany przez sprzedawcę z góry czynsz z tytułu najmu). 	<p>Współmierność przedmiotowa oznacza, że na wynik finansowy mają wpływ osiągnięte w danym roku obrotowym przychody uzyskane ze sprzedaży wyrobów, usług i towarów, a także z operacji finansowych oraz odpowiednie, niezbędne do osiągnięcia tych przychodów koszty, zarówno te rzeczywiście poniesione, jak i te nienotyfikowane lub tylko przez jednostkę oszacowane.</p>
<p>Jakie działania należy podjąć, aby przestrzegać zasady współmierności?</p>	⇒	<p>W celu zastosowania zasady współmierności czasowej, jednostki dokonują czynnych i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów oraz rozliczeń międzyokresowych przychodów, o których mowa w art. 39 ust. 1 i 2 oraz art. 41 ustawy o rachunkowości.</p>	<p>W celu zastosowania zasady współmierności przedmiotowej, należy przykładowo przychodom uzyskanym ze sprzedaży wyrobów gotowych przeciwstawić koszty poniesione wyłącznie na wytworzenie tych sprzedanych wyrobów.</p>

Trzeba pamiętać, że istnieją przychody i koszty, wobec których nie stosuje się zasady współmierności. Wpływają one na wynik finansowy okresu sprawozdawczego, w którym powstały (dotyczy przychodów) lub w którym je poniesiono (dotyczy kosztów). Zasady współmierności nie stosuje się do niektórych kosztów podstawowej działalności operacyjnej, w tym kosztów ogólnego zarządu i sprzedaży oraz kosztów stałych niewykorzystanej normalnej zdolności produkcyjnej. W literaturze przedmiotu można również znaleźć informację o tym, że zasady współmierności nie stosuje się do pozostałych przychodów i kosztów operacyjnych wobec nieperiodycznego ich powstawania i często braku związku między tego rodzaju przychodami i kosztami (por. „Zamknięcie roku 2023” Wydawnictwa Rachunkowość sp. z o.o.). Warto jednak dodać, że w praktyce występują sytuacje, w których do przychodów i kosztów pozostałej działalności operacyjnej stosuje się zasadę współmierności, np. w odniesieniu do przychodów i kosztów najmu niestanowiącego podstawowej działalności jednostki.

2. Aktywowanie kosztów dotyczących przyszłych okresów

Jednostki dokonują czynnych rozliczeń międzyokresowych kosztów, jeżeli dotyczą one przyszłych okresów sprawozdawczych. Odpisy czynnych rozliczeń międzyokresowych kosztów mogą następować stosownie do upływu czasu lub wielkości świadczeń. Czas i sposób rozliczenia powinien być uzasadniony charakterem rozliczanych kosztów, z zachowaniem zasady ostrożności (por. art. 39 ust. 1 i 3 ustawy o rachunkowości). Wśród kosztów, które mogą podlegać czynnym rozliczeniom międzyokresowym można wymienić opłacone z góry w danym roku: czynsze, opłaty za najem, dzierżawę, ubezpieczenia majątkowe i komunikacyjne, prenumeraty czasopism, opłaty za serwisy internetowe, podatki od środków transportowych i od nieruchomości.

W księgach rachunkowych koszty zaliczone do czynnych rozliczeń międzyokresowych ewidencjonuje się w pierwszym etapie na kontach kosztów rodzajowych. Dokonuje się tego w oparciu o dowody źródłowe, np. faktury, polisy. W kolejnym etapie koszty te przenosi się za pośrednictwem konta 49 „Rozliczenie kosztów” na konto 64-0 „Czynne rozliczenia międzyokresowe kosztów”. Przy tym sposobie ewidencji, w przypadku sporządzania rachunku zysków i strat metodą porównawczą, zmiana stanu konta 64-0 jest uwzględniana w zmianie stanu produktów. Trzeba mieć na uwadze, że w odniesieniu do kosztów podlegających rozliczeniu w czasie, których kwota z punktu widzenia rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego nie jest dla jednostki istotna, można zastosować uproszczenie na podstawie art. 4 ust. 4 ustawy o rachunkowości. W takiej sytuacji część kosztu dotyczącą roku bieżącego odnosi się w koszty bilansowe jednorazowo – w momencie ich poniesienia (tj. bez rozliczania w czasie co miesiąc), natomiast część kosztów dotyczącą roku następnego ujmuje się na koncie 64-0 lub 65-1 „Inne rozliczenia międzyokresowe” i odnosi w koszty bilansowe w pierwszym miesiącu nowego roku obrotowego.

Przykład

I. Założenia:

1. W styczniu 20XX r. jednostka opłaciła czynsz najmu pomieszczeń biurowych, przeznaczonych na cele podstawowej działalności operacyjnej jednostki. Opłacony czynsz dotyczył całego 20XX r. i wyniósł: 30.000 zł (plus VAT: 6.900 zł).
2. Jednostka rozlicza czynsz z tytułu najmu za pomocą czynnych rozliczeń międzyokresowych kosztów, ujmując wstępnie koszty na kontach kosztów rodzajowych, a następnie 1/12 czynszu odnosząc w koszty okresu, którego dotyczy (tj. $30.000 \text{ zł} : 12 \text{ m-cy} = 2.500 \text{ zł}$) na konto w zespole 5.
3. Ewidencję kosztów jednostka prowadzi na kontach zespołu 4 i 5. W przykładzie przedstawiono rozliczenie kosztu w czasie dla jednego miesiąca (tu: stycznia 20XX r.).

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. Faktura dokumentująca wartość czynszu za 20XX r.:			
a) wartość brutto	36.900 zł	30	21
b) VAT naliczony podlegający odliczeniu	6.900 zł	22-1	30
c) wartość netto	30.000 zł	40-2	30
d) przeniesienie wartości netto do rozliczenia w czasie	30.000 zł	64-0	49
2. PK – wartość czynszu za styczeń 20XX r.	2.500 zł	55	64-0

III. Księgowania:

Konto 30 „Rozliczenie zakupu”		Konto 21 „Rozrachunki z dostawcami”		Konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”	
(1a)	36.900	(1b)	30.000	(1a)	6.900
	6.900		30.000		
	30.000		30.000		

Konto 40-2 „Usługi obce”		Konto 64-0 „Czynne rozliczenia międzyokresowe kosztów”		Konto 49 „Rozliczenie kosztów”	
(1c)	30.000	(1d)	30.000	2.500	(2)
				30.000	(1d)
Konto 55 „Koszty zarządu”					
(2)	2.500				

Jednostki, które ewidencjonują koszty tylko na kontach zespołu 4 lub na kontach zespołu 4 i 5, mogą zastosować inne rozwiązanie ewidencyjne. Polega ono na tym, że koszty przewidziane do rozliczenia w czasie ujmuje się wprost z dokumentów źródłowych na koncie 64-0, tj. z pominięciem kont 40 i 49. Jednak przy tym sposobie ewidencji, w przypadku sporządzania rachunku zysków i strat w wariantcie porównawczym, zmiana stanu konta 64-0 nie jest uwzględniana w zmianie stanu produktów. Decyzję, co do sposobu ewidencji i rozliczania czynnych rozliczeń międzyokresowych kosztów podejmuje kierownik jednostki i zapisuje ją w zasadach (polityce) rachunkowości.

Przykład

I. Założenia:

1. Przedsiębiorca rozpoczynający w styczniu 20XX r. działalność w zakresie usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych zawarł w tym miesiącu polisę ubezpieczenia OC za szkody wyrządzone w związku z prowadzoną działalnością na okres 12 miesięcy. Koszt polisy wynosi: 1.200 zł. Przedsiębiorca uregulował całość zobowiązania wobec firmy ubezpieczeniowej.
2. Koszt polisy przedsiębiorca rozlicza za pomocą czynnych rozliczeń międzyokresowych. Koszty przewidziane do rozliczenia w czasie ujmuje wprost z dokumentów źródłowych na koncie 64-0. Miesięczny odpis czynnych rozliczeń międzyokresowych kosztów wynosi: $1.200 \text{ zł} : 12 \text{ m-cy} = 100 \text{ zł}$.
3. Ewidencję kosztów przedsiębiorca prowadzi na kontach zespołu 4 i 5. W przykładzie przedstawiono rozliczenie kosztu w czasie dla jednego miesiąca (tu: stycznia 20XX r.).

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. Polisa ubezpieczenia OC zawarta na 12 m-cy	1.200 zł	64-0	24-9
2. WB – uregulowanie zobowiązania wobec ubezpieczyciela	1.200 zł	24-9	13-0
3. PK – zarachowanie kosztu za styczeń 20XX r. oraz równolegle	100 zł	40-9	64-0
	100 zł	55	49

III. Księgowania:

Konto 64-0 „Czynne rozliczenie międzyokresowe kosztów”		Konto 24-9 „Pozostałe rozrachunki – inne” (w analityce: Konto imienne ubezpieczyciela)		Konto 13-0 „Rachunek bieżący”	
(1)	1.200	(2)	1.200	(S.p.)	X
100	(3)	1.200	(1)	1.200	(2)

Konto 40-9 „Pozostałe koszty rodzajowe”		Konto 55 „Koszty zarządu”		Konto 49 „Rozliczenie kosztów”	
(3)	100	(3)	100	100	(3)

3. Tworzenie biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów

Ustawa o rachunkowości wymienia dwie kategorie biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów. Na mocy art. 39 ust. 2 ustawy o rachunkowości, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów tworzone są na prawdopodobne zobowiązania przypadające na bieżący okres sprawozdawczy, wynikające w szczególności:

- 1) ze świadczeń wykonanych na rzecz jednostki przez kontrahentów jednostki, a kwotę zobowiązania można oszacować w sposób wiarygodny,
- 2) z obowiązku wykonania, związanych z bieżącą działalnością, przyszłych świadczeń na rzecz pracowników, w tym świadczeń emerytalnych, a także przyszłych świadczeń wobec nieznanymi osobami, których kwotę można oszacować w sposób wiarygodny, mimo że data powstania zobowiązania nie jest jeszcze znana, w tym z tytułu napraw gwarancyjnych i rękojmi za sprzedane produkty długotrwałego użytku.

Zobowiązania ujęte jako bierne rozliczenia międzyokresowe i zasady ustalania ich wysokości powinny wynikać z uznanych zwyczajów handlowych. Zobowiązania, o których mowa w ww. pkt 1 prezentuje się w bilansie jako zobowiązania z tytułu dostaw i usług, natomiast zobowiązania, o których mowa w ww. pkt 2, wykazuje się w bilansie jako rezerwy na zobowiązania. Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, o których mowa w ww. pkt 2 to rezerwy związane bezpośrednio z działalnością operacyjną, czyli z wytwarzaniem, sprzedażą (handlem) i fazą posprzedażną, a także ogólnym zarządem. Warto pamiętać, że szczegółowe zasady ujmowania w księgach rachunkowych, wycenę oraz kryteria prezentacji i ujawniania w sprawozdaniu finansowym rezerw oraz biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów będących rezerwami opisuje KSR nr 6. Stosownie do pkt 3.2 tego standardu, rezerwy i bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów tworzy się wyłącznie wtedy, gdy:

- 1) na jednostce ciąży obecny obowiązek świadczenia (prawny lub zwyczajowy) wynikający ze zdarzeń przeszłych,
- 2) jest prawdopodobne, że wypełnienie obowiązku spowoduje wykorzystanie już posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki,
- 3) możliwe jest wiarygodne oszacowanie kwoty wykonania obowiązku.

Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów tworzy się najczęściej na:

- 1) naprawy gwarancyjne z tytułu sprzedaży towarów długotrwałego użytku, jeżeli jednostka handlowa będzie realizowała obowiązki wynikające z gwarancji,
- 2) naprawy gwarancyjne i z tytułu rękojmi za sprzedane przez producentów wyroby długotrwałego użytku,
- 3) odprawy rentowe i emerytalne oraz nagrody jubileuszowe,
- 4) wynagrodzenia urlopowe pracowników zatrudnionych bezpośrednio przy produkcji.

Należy zatem pamiętać, że do biernych rozliczeń międzyokresowych będących rezerwami nie zalicza się biernych rozliczeń międzyokresowych wymienionych w art. 39 ust. 2 pkt 1 ustawy o rachunkowości. Są to w szczególności koszty wykonania jeszcze niezakończonych umów o usługi, w tym budowlane, oraz zobowiązania wynikające z przyjętych przez jednostkę niefakturowanych dostaw i usług, które zalicza się do zobowiązań z tytułu dostaw i usług.

Warto mieć na uwadze, że na mocy art. 39 ust. 6 i 7 ustawy o rachunkowości, jednostki mikro, małe oraz określone organizacje pozarządowe (w tym fundacje i stowarzyszenia)

mogą odstąpić od tworzenia biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów dotyczących przyszłych świadczeń na rzecz pracowników, w tym świadczeń emerytalnych. Z uproszczenia tego nie mogą jednak korzystać: spółki kapitałowe, spółki komandytowo-akcyjne, spółki jawne lub komandytowe, których wszystkimi współnikami ponoszącymi nieograniczoną odpowiedzialność są spółki kapitałowe, spółki komandytowo-akcyjne lub spółki z innych państw o podobnej do tych spółek formie prawnej.

Ewidencja księgową utworzenia rezerwy w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów, w jednostce stosującej wyłącznie konta zespołu 4 będzie przebiegała zapisem po stronie Wn konta 49 „Rozliczenie kosztów”, w korespondencji ze stroną Ma konta 64-1 „Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów”. Natomiast w jednostce stosującej konta zespołu 4 i 5 lub tylko 5, ewidencja księgową będzie przebiegała zapisem po stronie Wn konta zespołu 5 (np. konta 50 „Koszty działalności podstawowej – produkcyjnej”, 52-7 „Koszty sprzedaży”, 55 „Koszty zarządu”), w korespondencji ze stroną Ma konta 64-1.

Przykład

I. Założenia:

1. Spółka buduje i sprzedaje mieszkania, na które udziela 2-letniej gwarancji. Na przewidywane koszty napraw gwarancyjnych tworzy rezerwy w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów.
2. Oszacowano, że kwota przewidywanych kosztów napraw gwarancyjnych do ujęcia w księgach 20XX r. wynosi: 100.000 zł. Konto 64-1 „Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów” w momencie utworzenia tej rezerwy nie przedstawiało salda.
3. Ewidencja kosztów prowadzona jest w spółce na kontach zespołu 4 i 5.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – utworzenie rezerwy w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów na przewidywane koszty napraw gwarancyjnych	100.000 zł	52-7	64-1

III. Księgowania:

Konto 52-7 „Koszty sprzedaży”	Konto 64-1 „Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów”
(1) 100.000	100.000 (1)

4. Rozliczanie przychodów dotyczących przyszłych okresów sprawozdawczych

Rozliczenia międzyokresowe przychodów, dokonywane z zachowaniem zasady ostrożności, obejmują w szczególności równowartość otrzymanych lub należnych od kontrahentów środków z tytułu świadczeń, których wykonanie nastąpi w następnych okresach sprawozdawczych (por. art. 41 ust. 1 ustawy o rachunkowości). Jeżeli zatem jednostka otrzyma środki pieniężne na poczet przyszłych świadczeń, to takie środki nie stanowią dla jednostki przychodu w momencie ich otrzymania. Do świadczeń tych można zaliczyć np.:

- otrzymane przez jednostkę zaliczki na poczet dostaw lub usług, które będą przez nią wykonane w przyszłości,
- otrzymany od najemcy czynsz z tytułu najmu budynku za 2 lata z góry,
- otrzymana od kontrahenta roczna opłata za prenumeratę czasopisma.

Otrzymane przez jednostkę ww. środki pieniężne, które nie odnoszą się do bieżącego okresu, w celu zastosowania zasady współmierności przychodów i kosztów, należy ująć po stronie Ma konta 84 „Rozliczenia międzyokresowe przychodów”. Następnie w okresie, którego te środki dotyczą, kwalifikuje się je odpowiednio do przychodów ze sprzedaży, pozostałych przychodów operacyjnych lub do przychodów finansowych. W analogiczny sposób rozlicza się również środki pieniężne otrzymane w formie dotacji, dopłat, czy subwencji, które przeznaczone są na nabycie lub wytworzenie np. środków trwałych, środków trwałych w budowie, czy prac rozwojowych.

Warto pamiętać, że wskazówki na temat zasad ujmowania i wyceny rozrachunków z kontrahentami, zawiera stanowisko Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie rozrachunków z kontrahentami.

Przykład

I. Założenia:

1. W marcu 20XX r. spółka wynajęła pomieszczenia biurowe na 2 lata, tj. od kwietnia 20XX r. do marca 20XX+2 r. Kwota należności z tytułu wynajmu za cały okres wyniosła: 59.040 zł. Zgodnie z zawartą umową, najemca opłacił czynsz z góry za 2 lata.
2. Spółka 1 kwietnia 20XX r. wystawiła fakturę dokumentującą wynajem, która opiewała na kwotę: 48.000 zł (plus VAT: 11.040 zł). W tym też dniu spółka otrzymała kwotę czynszu na rachunek bankowy.
3. Najem nie stanowi podstawowej działalności operacyjnej spółki.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. WB – wpływ należności z tytułu czynszu	59.040 zł	13-0	24-9
2. Faktura dokumentująca wartość czynszu:			
a) wartość brutto	59.040 zł	24-9	
b) VAT należny	11.040 zł		22-2
c) wartość netto	48.000 zł		84
3. PK – zarachowanie przychodu z tytułu najmu za kwiecień 20XX r.: 48.000 zł : 24 m-ce =	2.000 zł	84	76-0

III. Księgowania:

Konto 13-0 „Rachunek bieżący”	Konto 24-9 „Pozostałe rozrachunki – inne”	Konto 22-2 „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”
(1) 59.040	(2a) 59.040 59.040 (1)	11.040 (2b)
Konto 84 „Rozliczenia międzyokresowe przychodów”	Konto 76-0 „Pozostałe przychody operacyjne”	
(3) 2.000 48.000 (2c)	2.000 (3)	

V. ZASADA OSTROŻNOŚCI

1. Na czym polega zasada ostrożności?

Zasadę ostrożności reguluje art. 7 ust. 1 ustawy o rachunkowości. W myśl tego przepisu, poszczególne składniki aktywów i pasywów wycenia się stosując rzeczywiście poniesione na ich nabycie (wytworzenie) ceny (koszty), z zachowaniem zasady ostrożności. W szczególności należy w tym celu w wyniku finansowym, bez względu na jego wysokość, uwzględnić:

- zmniejszenia wartości użytkowej lub handlowej składników aktywów, w tym również dokonywane w postaci odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych,
- wyłącznie niewątpliwe pozostałe przychody operacyjne i zyski nadzwyczajne,
- wszystkie poniesione pozostałe koszty operacyjne i straty nadzwyczajne,
- rezerwy na znane jednostce ryzyko, grożące straty oraz skutki innych zdarzeń.

Co istotne, w świetle art. 7 ust. 2 ustawy o rachunkowości, wyżej wymienione zdarzenia należy uwzględnić także wtedy, gdy zostaną ujawnione między dniem bilansowym a dniem, w którym rzeczywiście następuje zamknięcie ksiąg rachunkowych. Przypomnijmy, iż chodzi tutaj o zdarzenia korzystne, jak i niekorzystne, które mają miejsce między dniem bilansowym, tj. dniem na który sporządzane jest sprawozdanie, a datą ostatecznego zamknięcia ksiąg rachunkowych, które powinno nastąpić najpóźniej w ciągu 15 dni od dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego za rok obrotowy (por. art. 12 ust. 4 ustawy o rachunkowości).

Poniżej przedstawiamy zestawienie przepisów ustawy o rachunkowości, w których ustawodawca odnosi się wprost do zasady ostrożności.

Artykuł ustawy o rachunkowości	Treść przepisu
art. 8 ust. 1	Określając zasady (politykę) rachunkowości należy zapewnić wyodrębnienie w rachunkowości wszystkich zdarzeń istotnych do oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki, przy zachowaniu zasady ostrożności, o której mowa w art. 7 ustawy o rachunkowości.
art. 28 ust. 1 pkt 7	Należności i udzielone pożyczki wycenia się nie rzadziej niż na dzień bilansowy w kwocie wymaganej zapłaty, z zachowaniem zasady ostrożności.
art. 37 ust. 4	Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego ustala się w wysokości kwoty przewidzianej w przyszłości do odliczenia od podatku dochodowego, w związku z ujemnymi różnicami przejściowymi, które spowodują w przyszłości zmniejszenie podstawy obliczenia podatku dochodowego oraz straty podatkowej możliwej do odliczenia, ustalonej przy uwzględnieniu zasady ostrożności.
art. 39 ust. 3	Odpisy czynnych i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów mogą następować stosownie do upływu czasu lub wielkości świadczeń. Czas i sposób rozliczenia powinien być uzasadniony charakterem rozliczanych kosztów, z zachowaniem zasady ostrożności.
art. 41 ust. 1	Rozliczeń międzyokresowych przychodów dokonuje się z zachowaniem zasady ostrożności.

Zasadę ostrożności można opisać jako polegającą na możliwie wysokim (przy czym zawsze wiarygodnym) wycenieniu kosztów, strat i zobowiązań jednostki oraz ostrożnym (lecz realnym) wycenieniu przychodów, zysków i stanu końcowego aktywów jednostki.

W ramach stosowania zasady ostrożności dokonuje się odpisów aktualizujących wartość aktywów, w szczególności środków trwałych, zapasów, należności, co powoduje wzrost kosztów oraz zmniejszenie wartości aktywów wykazywanych w sprawozdaniu fi-

nansowym. Konsekwencją stosowania zasady ostrożności jest również obowiązek tworzenia rezerw na znane jednostce ryzyko lub grożące straty, w tym m.in. rezerwy na straty z tytułu udzielonych gwarancji, poręczeń, skutków toczącego się postępowania sądowego lub skutki innych zdarzeń, które powodują wzrost kosztów oraz zwiększenie wartości zobowiązań w sprawozdaniu finansowym. Zwracamy uwagę, iż stosowanie zasady ostrożności nie uprawnia do zaniżania realnej wartości aktywów przez dokonywanie nadmiernych odpisów aktualizujących oraz tworzenia niepotrzebnych rezerw i wypaczania w ten sposób wyniku finansowego, sytuacji finansowej i majątkowej oraz informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym. Jeżeli uprzednio dokonane odpisy aktualizujące aktywa lub utworzone wcześniej rezerwy okazują się zbędne, to nie później niż na dzień bilansowy, należy je odpowiednio skorygować, doprowadzając stany aktywów i pasywów do realnej ich wartości.

Z zasady ostrożności wynika również częściowe odstępstwo od zasady memoriału oraz zasady współmierności. Ustawa o rachunkowości nakazuje bowiem zaliczyć do wyniku finansowego roku bieżącego, bez względu na jego wielkość:

- 1) wyłącznie niewątpliwe pozostałe przychody operacyjne, w tym np. ze sprzedaży środków trwałych, odszkodowania przyznane jednostce, należne kwoty ze sprzedaży zorganizowanej części jednostki, zyski z restrukturyzacji; warto dodać, iż przez przychód wątpliwy należy uznać przychód, który nie zaistniał, nie został wypracowany przez jednostkę lub wobec którego jednostka nie ma prawa; nie jest natomiast wątpliwy przychód, który powstał, ale nie został zapłacony,
- 2) wszystkie poniesione w danym roku pozostałe koszty operacyjne, w szczególności skutki aktualizacji wartości aktywów, odszkodowania, kary i grzywny wypracowane, straty z restrukturyzacji, ze sprzedaży zorganizowanej części jednostki, szkody spowodowane zdarzeniami losowym, tj. pożar, powódź, huragan, grad.

Wyklucza to możliwość rozliczeń międzyokresowych przychodów i kosztów z tytułów wymienionych w pkt 1 i 2.

2. Tworzenie odpisów aktualizujących wartość aktywów

Ustawa o rachunkowości definiuje aktywa jako kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych (por. art. 3 ust. 1 pkt 12 ustawy o rachunkowości). Oznacza to, że aktywa mają wartość nie wyższą od korzyści ekonomicznych, jakie zgodnie z zamierzeniem jednostki przyniosą jej w przyszłości. Jeżeli w ocenie jednostki istnieje duże prawdopodobieństwo, że dany składnik aktywów nie przyniesie w przyszłości spodziewanych korzyści ekonomicznych, to można mówić o trwałej utracie jego wartości (por. art. 28 ust. 7 ustawy o rachunkowości). Sytuacja taka uzasadnia dokonanie odpisu aktualizującego doprowadzającego wartość składnika aktywów wynikającą z ksiąg rachunkowych do ceny sprzedaży netto, a w przypadku jej braku – do ustalonej w inny sposób wartości godziwej.

Zagadnienie utraty wartości aktywów szczegółowo opisuje Krajowy Standard Rachunkowości nr 4 „Utrata wartości aktywów”. Jak wyjaśniono w pkt 1.3 tego standardu, wycena składników aktywów następuje z zachowaniem ostrożności. Zasada ostrożności nakazuje aktualizację wartości aktywów, w jakiej są one wykazywane w księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym, do ich wartości możliwej do odzyskania, jeżeli jest ona niższa od wartości, w której dany składnik aktywów jest wykazywany w księgach rachunkowych na dzień bilansowy. Oznacza to konieczność uwzględniania przy wycenie bilansowej ak-

tywów planowego oraz nieplanowanego zmniejszenia ich wartości. Przy czym planowane zmniejszenie wartości aktywów odnosi się do amortyzacji i odpisów umorzeniowych niektórych aktywów trwałych (por. art. 32 i art. 33 ust. 1 ustawy o rachunkowości). Natomiast z nieplanowanym zmniejszeniem wartości użytkowej lub handlowej składników aktywów, zarówno długoterminowych, jak i krótkoterminowych, wiąże się dokonywanie odpisów aktualizujących. Dotyczy to takich składników aktywów jak środki trwałe, wartości niematerialne i prawne, zapasy towarów, materiałów, produktów gotowych, w odniesieniu do których nastąpiła utrata wartości użytkowej lub handlowej, a także należności, których spłata jest zagrożona lub wątpliwa oraz finansowych aktywów trwałych i obrotowych, których cena (wartość) rynkowa na dzień bilansowy jest niższa od ich wartości księgowej.

Odpisów aktualizujących wartość aktywów niefinansowych, w tym środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych, zapasów oraz należności dokonuje się w księgach rachunkowych w ciężar konta pozostałych kosztów operacyjnych (konto 76-1), z kolei odpisy aktualizujące wartość aktywów finansowych, w tym m.in. z tytułu utraty wartości akcji, udziałów, odsetek, odnosi się na konto kosztów finansowych (konto 75-1). Utworzony odpis aktualizujący zmniejsza wartość objętego nim składnika aktywów w bilansie (por. art. 46 ust. 2 ustawy o rachunkowości) oraz zmniejsza wynik finansowy jednostki. Odpisów aktualizujących nie wykazuje się w osobnych pozycjach bilansu. W bilansie wykazywane są aktywa trwałe lub obrotowe pomniejszone o odpisy aktualizujące ich wartość.

Przykład

Spółka z o.o. „ABC” zakupiła w 20XX r. akcje spółki „X” notowanej na giełdzie, o wartości: 50.000 zł i zaliczyła je do długoterminowych aktywów finansowych, ujmując na koncie 03 „Długoterminowe aktywa finansowe”. Spółka „ABC” nie jest zobowiązana do stosowania rozporządzenia w sprawie instrumentów finansowych i posiadane akcje wycenia w cenie nabycia z zachowaniem zasady ostrożności, a sprawozdanie finansowe sporządza według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości.

W 20XX+1 r. okazało się, iż kondycja finansowa spółki „X”, której akcje posiada spółka „ABC”, jest bardzo zła. W grudniu 20XX+1 r. spółka „X” ogłosiła upadłość. Na podstawie informacji giełdowych oraz posiadanych dokumentów spółka „ABC” utworzyła odpis aktualizujący z tytułu trwałej utraty wartości posiadanych akcji spółki „X” w wysokości: 50.000 zł. W księgach rachunkowych grudnia 20XX+1 r. dokonała w związku z tym następującego zapisu:

1. PK – utworzenie odpisu aktualizującego wartość akcji: 50.000 zł
 - **Wn konto 75-1** „Koszty finansowe”,
 - **Ma konto 03-5** „Odpisy aktualizujące długoterminowe aktywa finansowe”.

Ustalona na dzień bilansowy wartość posiadanych przez spółkę „ABC” akcji spółki „X” wynosi: 0 zł, tj. 50.000 zł (saldo Wn konta 03) – 50.000 zł (saldo Ma konta 03-5). Utworzenie odpisu aktualizującego na całą wartość posiadanych akcji sprawia, że wartość akcji spółki „X” nie będzie podlegała wykazaniu w bilansie sporządzanym na 31 grudnia 20XX+1 r. przez spółkę „ABC”. W rachunku zysków i strat (wariant porównawczy) sporządzanym za okres od 1 stycznia 20XX+1 r. do 31 grudnia 20XX+1 r. spółka „ABC” wykaże wartość odpisu aktualizującego, w wysokości: 50.000 zł, w pozycji H.III. „Aktualizacja wartości aktywów finansowych”.

Zwracamy uwagę, że odpis aktualizujący widnieje w księgach rachunkowych do czasu ustania przyczyny, dla której został utworzony. Jeśli powód utworzenia odpisu aktualizujące-

go wygaśnie oraz nie pojawią się inne dodatkowe niekorzystne okoliczności, to odpis podlega rozwiązaniu. W świetle art. 35c ustawy o rachunkowości, w przypadku ustania przyczyny, dla której dokonano odpisu aktualizującego wartość aktywów, w tym również odpisu z tytułu trwałej utraty wartości, równowartość całości lub odpowiedniej części uprzednio dokonanego odpisu aktualizującego zwiększa wartość danego składnika aktywów i podlega zaliczeniu odpowiednio do pozostałych przychodów operacyjnych (konto 76-0) lub przychodów finansowych (konto 75-0).

Przykład

Spółka z o.o. „XYZ” objęła w 20XX r. odpisem aktualizującym należność w kwocie: 29.000 zł, z uwagi na termin płatności, który upłynął, a spłata należności była wątpliwa. W 20XX+1 r. spółka uzyskała sądowy nakaz zapłaty i należność została przez kontrahenta spłacona w całości. W związku z tą sytuacją wygaś powód utrzymywana w księgach rachunkowych odpisu aktualizującego wartość tej należności. Spółka rozwiązała więc ten odpis. W księgach rachunkowych 20XX+1 r. dokonała w związku z tym następujących zapisów:

1. *WB – wpływ należności od kontrahenta: 29.000 zł*
 - **Wn konto 13-0** „Rachunek bieżący”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”.
2. *PK – rozwiązanie odpisu aktualizującego wartość należności: 29.000 zł*
 - **Wn konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”,
 - **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne”.

Sprawozdanie finansowe za 20XX+1 r. spółka sporządza według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości. W bilansie sporządzanym na 31 grudnia 20XX+1 r. spółka nie zaprezentuje należności, gdyż została spłacona. Z kolei rozwiązanie odpisu aktualizującego wartość należności spowodowało w 20XX+1 r. zwiększenie pozostałych przychodów operacyjnych o kwotę: 29.000 zł, którą spółka zaprezentuje w rachunku zysków i strat (wariant porównawczy) w pozycji D.III. „Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych”.

Jeśli natomiast okaże się, że składnik aktywów objęty odpisem aktualizującym utracił trwale swoją wartość, to podlega nie później niż na dzień bilansowy wyksięgowaniu, gdyż nie spełnia już definicji aktywów. Wyksięgowania dokonuje się w korespondencji z dokonanym wcześniej odpisem aktualizującym.

3. Rezerwy klasyczne oraz bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów o charakterze rezerw

W odniesieniu do pasywów zasada ostrożności przejawia się w tworzeniu rezerw i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów o charakterze rezerw.

W świetle art. 3 ust. 1 pkt 21 ustawy o rachunkowości, rezerwy to zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne. Szczegółowe zasady ich ujmowania w księgach rachunkowych, jak też ich wyceny oraz kryteria prezentacji i ujawniania w sprawozdaniu finansowym zawiera KSR nr 6. Stosownie do wyjaśnień zawartych w tym standardzie, rezerwy tworzy się zgodnie z obowiązkiem prawnym lub zwyczajowo oczekiwanym obowiązkiem handlowym, to jest wtedy, gdy występuje na tyle duże prawdopodobieństwo, że zajdzie konieczność wywiązania się jednostki z ciężącego na niej obowiązku, a koszty lub straty wymagające poniesienia

dla wywiązania się z tego obowiązku są na tyle znaczące, że ich nieuwzględnienie w wyniku finansowym tego okresu, w którym obowiązek powstał, spowodowałoby istotne zniekształcenie obrazu sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowego jednostki.

Wyróżnia się rezerwy tzw. klasyczne, tj. rezerwy na zobowiązania, oraz rezerwy w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów.

Rezerwy na zobowiązania, o których mowa w art. 35d ustawy o rachunkowości, tworzy się na pewne lub o dużym stopniu prawdopodobieństwa przyszłe zobowiązania, których kwotę można w sposób wiarygodny oszacować. Są to w szczególności rezerwy na straty z transakcji gospodarczych w toku, w tym z tytułu udzielonych gwarancji, poręczeń, operacji kredytowych, skutków toczącego się postępowania sądowego oraz na przyszłe zobowiązania spowodowane restrukturyzacją. Do ewidencji księgowej klasycznych rezerw stosuje się konto 83-1 „Pozostałe rezerwy”. Ze względu na to, że nie dotyczą one bezpośrednio działalności operacyjnej jednostki, w zależności od okoliczności, z którymi przyszłe zobowiązania się wiążą, zalicza się je odpowiednio do pozostałych kosztów operacyjnych lub kosztów finansowych.

Poniżej przedstawimy zastosowanie zasady ostrożności na przykładzie rezerwy utworzonej na skutki toczącego się postępowania sądowego.

Przykład

Spółka z o.o. posiada w swoich księgach rachunkowych za 20XX r. przeterminowane zobowiązanie wobec kontrahenta z tytułu wykonanej usługi w wysokości: 50.000 zł. Wartość zobowiązania wynikającego z wystawionej przez dostawcę faktury jest przez spółkę kwestionowana. Roszczenie o zapłatę faktury zostało skierowane przez dostawcę na drogę postępowania sądowego. W związku z tym spółka przeksięgowała zobowiązanie na konto 24-9 „Pozostałe rozrachunki – inne” (w analityce: Zobowiązania sporne). Prawdopodobieństwo wyroku niekorzystnego dla spółki jest wysokie, dlatego zarząd postanowił utworzyć w grudniu 20XX r. rezerwę na koszty toczącego się postępowania sądowego w wysokości: 5.000 zł oraz na należne dostawcy odsetki za zwłokę w zapłacie naliczone do dnia bilansowego, tj. do 31 grudnia 20XX r., w wysokości: 1.200 zł. Rokiem obrotowym spółki jest rok kalendarzowy. Spółka sporządza roczne sprawozdanie finansowe według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości, a rachunek zysków i strat sporządza w wariantcie porównawczym. W księgach rachunkowych 20XX r. spółka dokonała następujących zapisów:

1. PK – przeksięgowanie zobowiązania na zobowiązania sporne: 50.000 zł
 - **Wn konto 21** „Rozrachunki z dostawcami”,
 - **Ma konto 24-9** „Pozostałe rozrachunki – inne” (w analityce: Zobowiązania sporne),
2. PK – utworzenie rezerwy na skutki toczącego się postępowania sądowego:
 - a) część rezerwy dotycząca oszacowanych kosztów postępowania sądowego: 5.000 zł
 - **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”,
 - **Ma konto 83-1** „Pozostałe rezerwy”,
 - b) część rezerwy dotycząca oszacowanych odsetek do dnia 31 grudnia 20XX r.: 1.200 zł
 - **Wn konto 75-1** „Koszty finansowe”,
 - **Ma konto 83-1** „Pozostałe rezerwy”,

Spółka z o.o. wykaże w pasywach bilansu sporządzanego według załącznika nr 1 na 31 grudnia 20XX r. saldo Ma konta 24-9, w wysokości: 50.000 zł, w pozycji B.III.3

lit. i) „Zobowiązania krótkoterminowe wobec pozostałych jednostek – inne” oraz saldo Ma konta 83-1, w wysokości: 6.200 zł, w pozycji B.I.3. „Pozostałe rezerwy”. Natomiast w rachunku zysków i strat (wariant porównawczy) spółka wykaże oszacowane koszty postępowania sądowego ujęte na koncie 76-1, w wysokości: 5.000 zł, w pozycji E.III. „Pozostałe koszty operacyjne – inne koszty operacyjne” oraz oszacowaną kwotę odsetek od zobowiązań ujętą na koncie 75-1, w wysokości: 1.200 zł, w pozycji H.I. „Odsetki, w tym: ”.

Z kolei rezerwy w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów, o których mowa w art. 39 ust. 2 pkt 2 ustawy o rachunkowości, to rezerwy związane bezpośrednio z działalnością operacyjną, a więc z wytwarzaniem, sprzedażą (handlem) i fazą posprzedażną, a także ogólnym zarządem. Tworzy się je w wysokości prawdopodobnych zobowiązań przypadających na bieżący okres sprawozdawczy, wynikających w szczególności z obowiązku wykonania, związanych z bieżącą działalnością:

- przyszłych świadczeń na rzecz pracowników oraz świadczeń emerytalnych (rezerwy z tytułu niewykorzystanych urlopów, premii, nagród jubileuszowych),
- przyszłych świadczeń wobec nieznanymi osob, których kwotę można oszacować w sposób wiarygodny, mimo że data powstania zobowiązania nie jest jeszcze znana (rezerwy z tytułu napraw gwarancyjnych, reklamacji, rękojmi za sprzedane produkty długotrwałego użytku).

Do ewidencji zobowiązań ujętych jako bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów służy konto 64-1 „Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów”. Jako że rezerwy te są związane z podstawową działalnością jednostki, odnosi się je w ciężar kosztów działalności operacyjnej, czyli na konta zespołu 4 lub 5.

KSR nr 6 w pkt 3.3 podkreśla, że tylko skutki wykonania obowiązku wynikającego ze zdarzeń przeszłych, istniejącego niezależnie od przyszłych działań jednostki lub jej intencji są ujmowane w księgach rachunkowych w postaci rezerwy lub biernego rozliczenia międzyokresowego kosztów. Nie tworzy się rezerw ani nie dokonuje się biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów związanych z przyszłą działalnością. W myśl pkt 3.2 tego standardu, rezerwy oraz bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów tworzy się wyłącznie wtedy, gdy:

- na jednostce ciąży obecny obowiązek świadczenia (prawny lub zwyczajowy) wynikający ze zdarzeń przeszłych,
- jest prawdopodobne, że wypełnienie obowiązku spowoduje wykorzystanie już posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki,
- możliwe jest wiarygodne oszacowanie kwoty wykonania obowiązku.

Przy czym obowiązek prawny jest obowiązkiem określonego zachowania wynikającego z przepisów prawa. Natomiast zwyczajowo oczekiwany obowiązek to obowiązek wynikający z działalności jednostki, gdy poprzez ustalony sposób postępowania w przeszłości, opublikowanie zasad postępowania lub wystarczająco konkretne, aktualne oświadczenie, jednostka przekazała stronom trzecim, iż przyjmie na siebie określony obowiązek oraz w wyniku tego postępowania jednostka wzbudziła u tych stron trzecich uzasadnione oczekiwanie, że obowiązek ten wypełni.

Poniżej przedstawiamy zastosowanie zasady ostrożności na przykładzie rezerwy utworzonej na świadczenia pracownicze.

Przykład

Spółka jawna nie tworzyła do końca 20XX r. rezerw na świadczenia pracownicze. Kierownik spółki podjął decyzję, że od 20XX+1 r. tworzone będą takie rezerwy. Spółka zleciła aktuariuszowi ich wycenę. Stan wyjściowy rezerw na 1 stycznia 20XX+1 r. ak-

tuariusz oszacował na kwotę: 200.000 zł. Kwota rezerwy na 31 grudnia 20XX+1 r. wynosiła: 280.000 zł. Koszt rezerw na świadczenia pracownicze, dotyczące 20XX+1 r., wynosi zatem: 80.000 zł, tj. 280.000 zł – 200.000 zł. Koszt ten obciąża koszty zarządu. Zgodnie z polityką rachunkowości, koszty podstawowej działalności operacyjnej spółka ujmuje na kontach zespołu 4 i 5 oraz sporządza rachunek zysków i strat w wariantcie kalkulacyjnym. W księgach rachunkowych 20XX+1 r. spółka dokonała następujących zapisów:

1. PK – stan wyjściowy rezerw na 1 stycznia 20XX+1 r.: 200.000 zł
 - **Wn konto 82** „Rozliczenie wyniku finansowego” (w analityce: Zysk/strata z lat ubiegłych),
 - **Ma konto 64-1** „Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów”.
2. PK – utworzenie rezerwy na 31 grudnia 20XX+1 r.: 80.000 zł
 - **Wn konto 55** „Koszty zarządu”,
 - **Ma konto 64-1** „Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów”.

Utworzenie rezerwy w postaci biernych rozliczeń międzyokresowych na świadczenia pracownicze spowodowało zmniejszenie wyniku finansowego (obciążenie kosztów działalności operacyjnej) oraz zwiększenie stanu zobowiązań (rezerw) w bilansie. Saldo Wn konta 82, w wysokości: 200.000 zł, spółka zaprezentuje w bilansie sporządzonym na 31 grudnia 20XX+1 r. w pasywach w pozycji A.V. „Zysk (strata) z lat ubiegłych” (za znakiem „minus”). Z kolei saldo Ma konta 64-1, w wysokości: 280.000 zł, spółka zaprezentuje w bilansie w pasywach w pozycji B.I.2. „Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne”, z podziałem na długoterminowe i krótkoterminowe. Natomiast saldo Wn konta 55, w wysokości: 80.000 zł, spółka zaprezentuje w rachunku zysków i strat (wariant kalkulacyjny) w pozycji E. „Koszty ogólnego zarządu”.

4. Możliwość odstąpienia od stosowania zasady ostrożności

W świetle art. 7 ust. 2a ustawy o rachunkowości z zachowania zasady ostrożności przy wycenie poszczególnych składników aktywów i pasywów mogą zrezygnować jednostki mikro, o których mowa w art. 3 ust. 1a pkt 2 ww. ustawy, tj. związki zawodowe, organizacje pracodawców, izby gospodarcze, przedstawicielstwa przedsiębiorców zagranicznych w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, społeczno-zawodowe organizacje rolników, organizacje samorządu zawodowego, organizacje samorządu gospodarczego rzemiosła i Polskie Biuro Ubezpieczycieli Komunikacyjnych – jeżeli nie prowadzą działalności gospodarczej.

Ponadto, na podstawie art. 7 ust. 2b ustawy o rachunkowości, jednostki mikro, o których mowa w art. 3 ust. 1a pkt 1, 2a, 4 i 5 oraz ust. 1b tej ustawy, jednostki małe oraz jednostki, o których mowa w art. 3 ust. 2 i ust. 3 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, spełniające warunki określone w art. 3 ust. 1c pkt 1 albo ust. 1d ustawy o rachunkowości mogą zrezygnować z zachowania zasady ostrożności przy wycenie poszczególnych składników aktywów i pasywów w zakresie tworzenia odpisów aktualizujących wartość aktywów oraz rezerw na znane jednostce ryzyko, grożące straty oraz skutki innych zdarzeń.

Należy jednak zauważyć, iż zwolnienia, o którym mowa w art. 7 ust. 2b ustawy o rachunkowości, nie stosuje się do spółek kapitałowych, spółek komandytowo-akcyjnych i spółek jawnych lub komandytowych, których wszystkimi współnikami ponoszącymi nieograniczoną odpowiedzialność są spółki kapitałowe, spółki komandytowo-akcyjne lub spół-

ki z innych państw o podobnej do tych spółek formie prawnej (por. art. 7 ust. 2c ustawy o rachunkowości).

Przypominamy, iż decyzję w sprawie rezygnacji z zachowania zasady ostrożności przy wycenie poszczególnych składników aktywów i pasywów w zakresie tworzenia odpisów aktualizujących wartość aktywów podejmuje kierownik jednostki i zapisuje w polityce rachunkowości.

VI. ZASADA INDYWIDUALNEJ WYCENY AKTYWÓW I PASYWÓW

1. Na czym polega zasada indywidualnej wyceny?

Zasada indywidualnej wyceny została określona w art. 7 ust. 3 ustawy o rachunkowości. W myśl tej zasady wartość poszczególnych składników aktywów i pasywów, przychodów i związanych z nimi kosztów, jak też zysków i strat nadzwyczajnych ustala się oddzielnie. Nie można kompensować ze sobą wartości różnych co do rodzaju aktywów i pasywów, przychodów i kosztów związanych z nimi oraz zysków i strat nadzwyczajnych. Tylko w niektórych sytuacjach ustawa o rachunkowości zezwala wprost na kompensatę aktywów i pasywów.

Stosowanie zasady indywidualnej wyceny oznacza więc, że oddzielnie wycenia się każdy składnik majątku trwałego (np. grunt i wybudowany na nim budynek stanowiące odrębne środki trwałe) i obrotowego (np. w jednostce prowadzącej sprzedaż sprzętu AGD ustala się oddzielnie cenę dla danego asortymentu, np. dla lodówki, czy telewizora, a nie jedną cenę dla towarów o różnym charakterze).

Zasadę indywidualnej wyceny stosuje się z uwzględnieniem:

- art. 8 ust. 1 ustawy o rachunkowości, regulującego zasadę istotności oraz art. 4 ust. 4 ww. ustawy, wskazującego na możliwość stosowania uproszczeń przy ustalaniu zasad (polityki) rachunkowości, jeżeli nie wywiera to istotnie ujemnego wpływu na rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyniku finansowego jednostki,
- art. 34 ust. 4 ustawy o rachunkowości, zezwalającego na potraktowanie, jak jeden składnik majątku, rzeczowych składników aktywów obrotowych podobnych pod względem rodzaju i przeznaczenia; przykładowo wartość stanu końcowego surowców nabytych do produkcji mebli (tj. materiały obiciowe), które są przyjmowane do magazynu według różnych cen zakupu, można wycenić w zależności od przyjętej przez jednostkę metody ustalania ich rozchodu, czyli przede wszystkim według cen przeciętnych, metody FIFO lub metody LIFO; w tym przypadku można zatem zrezygnować z indywidualnej wyceny tych aktywów.

Zakaz kompensowania w odniesieniu do aktywów i pasywów oznacza, że nie można kompensować (tzw. ujmować per saldo) należności i zobowiązań w bilansie, nawet gdy dotyczą tego samego kontrahenta. Zakaz ten dotyczy wszystkich rodzajów rozrachunków, tj. rozrachunków z tytułu dostaw i usług, publicznoprawnych, z tytułu udzielonych pożyczek, otrzymanych pożyczek, rozrachunków z pracownikami, rozrachunków ze współnikami (właścicielami).

Przykład

Spółka z o.o. na dzień bilansowy posiada należność do zwrotu z tytułu VAT za listopad 20XX r. w kwocie: 1.000 zł oraz zobowiązanie do zapłaty VAT za grudzień 20XX r. w kwocie: 200 zł. Zarząd spółki rozważa jak wykazać ww. należność i zobowiązanie w bilansie sporządzanym na 31 grudnia 20XX r.? Czy należy tego dokonać

per saldem – w kwocie: 800 zł – jako należność z tytułu podatków, czy może kwotę: 1.000 zł należy wykazać w bilansie jako należność z tytułu podatków, a kwotę: 200 zł jako zobowiązanie z tytułu podatków?

W sytuacji gdy na dzień bilansowy konto 22-0 „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT” wykazuje saldo Wn oznaczające nadwyżkę VAT naliczonego nad należnym oraz saldo Ma oznaczające zobowiązanie podatkowe podlegające wpłacie do urzędu skarbowego, to w bilansie zaprezentować należy zarówno należność, jak i zobowiązanie z tytułu VAT. Nie wykazuje się bowiem w bilansie zobowiązań i należności per saldo. W przedstawionym stanie faktycznym spółka sporządzając sprawozdanie finansowe według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości, w bilansie saldo konta 22-0 wykaże odpowiednio:

- saldo Ma w kwocie: 200 zł, oznaczające zobowiązanie podatkowe, wskaże w pasywach w pozycji B.III.3 lit. g) „Zobowiązanie krótkoterminowe wobec pozostałych jednostek z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych tytułów publicznoprawnych”,*
- saldo Wn w kwocie: 1.000 zł, oznaczające nadwyżkę VAT naliczonego nad należnym, wskaże w aktywach w pozycji B.II.3 lit. b) „Należności krótkoterminowe od pozostałych jednostek z tytułu publicznoprawnych”.*

Wynikający z zasady indywidualnej wyceny zakaz kompensowania oznacza także, iż nie można kompensować ze sobą wartości różnych co do rodzaju przychodów i kosztów związanych z nimi oraz zysków i strat nadzwyczajnych. Może to dotyczyć przykładowo sytuacji opisanej w poniższym przykładzie.

Przykład

W czerwcu 20XX r. w spółce jawnej w wyniku pożaru uległ uszkodzeniu środek trwały w budowie. Wartość nakładów poniesionych na ten środek trwały na koniec czerwca 20XX r. wynosiła: 500.000 zł. W lipcu 20XX r. spółka poniosła koszty odtworzenia środka trwałego w budowie, które według otrzymanej faktury wyniosły: 50.000 zł (plus VAT: 11.500 zł). Środek trwały w budowie, który uległ zniszczeniu, był objęty ubezpieczeniem. Spółka otrzymała odszkodowanie od firmy ubezpieczeniowej w kwocie: 48.000 zł. Zgodnie z polityką rachunkowości, spółka prowadzi ewidencję kosztów na kontach zespołu 4 i sporządza porównawczy rachunek zysków i strat według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości.

Kierownictwo rozważa czy przyznane odszkodowanie powinno zostać ujęte na pozostałych przychodach operacyjnych, czy jednak powinno pomniejszyć koszty odtworzenia środka trwałego w budowie.

W przedstawionym stanie faktycznym spółka koszty związane z odtworzeniem środka trwałego w budowie powinna ująć w pozostałych kosztach operacyjnych, a uzyskane odszkodowanie w pozostałych przychodach operacyjnych. Co do zasady, wskazanej w art. 7 ust. 3 ustawy o rachunkowości, nie można bowiem kompensować ze sobą różnych co do rodzaju przychodów i kosztów związanych z nimi. W związku z tym spółka powyższe operacje ujmie w księgach w sposób następujący:

- 1. Otrzymanie faktury dokumentującej koszty poniesione na odtworzenie środka trwałego:*

a) wartość brutto: 61.500 zł

- **Wn konto 30** „Rozliczenie zakupu”,*

- **Ma konto 24-9** „Pozostałe rozrachunki – inne”,
- b) VAT naliczony podlegający odliczeniu: 11.500 zł
 - **Wn konto 22-1** „VAT naliczony i jego rozliczenie”,
 - **Ma konto 30** „Rozliczenie zakupu”,
- c) wartość netto: 50.000 zł
 - **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”,
 - **Ma konto 30** „Rozliczenie zakupu”.
- 3. **WB** – wpływ odszkodowania od firmy ubezpieczeniowej: 48.000 zł
 - **Wn konto 13-0** „Rachunek bieżący”,
 - **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne”.

Spółka w porównawczym rachunku zysków i strat sporządzonym za 20XX r. kwotę dotyczącą kosztów poniesionych na odtworzenie środka trwałego w budowie w wysokości: 50.000 zł zaprezentuje w pozycji E.III. „Pozostałe koszty operacyjne – inne koszty operacyjne”, natomiast otrzymane odszkodowanie w wysokości: 48.000 zł, w pozycji D.IV. „Pozostałe przychody operacyjne – inne przychody operacyjne”.

2. Ceny stosowane do wyceny aktywów i pasywów

Wycena aktywów i pasywów oraz kategorie cen stosowane do tej wyceny zostały określone w rozdziale 4 ustawy o rachunkowości. Jest ona ściśle związana z ustaleniem wyniku finansowego, jako rezultatu działalności gospodarczej lub innej działalności statutowej prowadzonej przez jednostki zobowiązane do prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Rodzaj ceny, według której wycenia się dany składnik aktywów i pasywów		
Składnik aktywów i pasywów	Metoda wyceny na dzień ujęcia	Metoda wyceny na dzień bilansowy
Środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne	Według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia.	Według cen nabycia lub kosztów wytworzenia, lub wartości przeszacowanej (po aktualizacji wyceny środków trwałych), pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości.
Nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne zaliczane do inwestycji	Według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia albo według ceny rynkowej bądź inaczej określonej wartości godziwej.	Według zasad stosowanych do środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych (określonych w art. 28 ust. 1 pkt 1 oraz art. 31, art. 32 ust. 1–5 i art. 33 ust. 1 ustawy o rachunkowości) lub według ceny rynkowej bądź inaczej określonej wartości godziwej.
Środki trwałe w budowie	Według cen nabycia lub kosztów wytworzenia obejmujących ogół kosztów pozostających w bezpośrednim związku z ich nabyciem lub wytworzeniem.	W wysokości ogółu kosztów pozostających w bezpośrednim związku z ich nabyciem lub wytworzeniem, pomniejszonych o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości.

<p>Udziały w innych jednostkach oraz inwestycje zaliczone do aktywów trwałych (inne niż nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne zaliczane do inwestycji)</p>	<p>Według ceny nabycia.</p>	<p>Według ceny nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości lub według wartości godziwej albo skorygowanej ceny nabycia – jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności; wartość w cenie nabycia można przeliczyć do wartości w cenie rynkowej, a różnicę z przeszacowania rozliczyć zgodnie z art. 35 ust. 4 ustawy o rachunkowości.</p>
<p>Udziały w jednostkach podporządkowanych zaliczone do aktywów trwałych</p>	<p>Według ceny nabycia.</p>	<p>Według ceny nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości lub według wartości godziwej albo skorygowanej ceny nabycia – jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności (wartość w cenie nabycia można przeliczyć do wartości w cenie rynkowej, a różnicę z przeszacowania rozliczyć zgodnie z art. 35 ust. 4 ustawy o rachunkowości) lub metodą praw własności, pod warunkiem, że będzie ona stosowana jednolicie wobec wszystkich jednostek podporządkowanych.</p>
<p>Inwestycje krótkoterminowe</p>	<p>Według ceny nabycia.</p>	<p>Według ceny (wartości) rynkowej albo według ceny nabycia lub ceny (wartości) rynkowej, zależnie od tego, która z nich jest niższa albo według skorygowanej ceny nabycia – jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności, a krótkoterminowe inwestycje, dla których nie istnieje aktywny rynek, w inny sposób określonej wartości godziwej.</p>
<p>Rzeczowe składniki aktywów obrotowych</p>	<p>Według cen nabycia lub kosztów wytworzenia bądź w stałych cenach ewidencyjnych; materiały i towary mogą być wyceniane w cenach zakupu, jeżeli nie zniekształca to stanu aktywów oraz wyniku finansowego jednostki.</p>	<p>Według cen nabycia i zakupu lub kosztów wytworzenia nie wyższych od cen ich sprzedaży netto na dzień bilansowy.</p>
<p>Należności i udzielone pożyczki</p>	<p>W wartości nominalnej.</p>	<p>W kwocie wymaganej zapłaty, z zachowaniem zasady ostrożności.</p>
<p>Należności i udzielone pożyczki zaliczone do aktywów finansowych</p>	<p>W wartości nominalnej.</p>	<p>Mogą być wyceniane według skorygowanej ceny nabycia, a jeżeli jednostka przeznacza je do sprzedaży w okresie do 3 miesięcy, to według wartości rynkowej lub inaczej określonej wartości godziwej.</p>

Zobowiązania	W wartości nominalnej.	W kwocie wymagającej zapłaty.
Zobowiązania finansowe	W wartości nominalnej.	Mogą być wyceniane według skorygowanej ceny nabycia, a jeżeli jednostka przeznacza je do sprzedaży w okresie do 3 miesięcy, to według wartości rynkowej lub inaczej określonej wartości godziwej.
Rezerwy	W uzasadnionej, wiarygodnie oszacowanej wartości.	W uzasadnionej, wiarygodnie oszacowanej wartości.
Udziały (akcje) własne	Według cen nabycia.	Według cen nabycia.
Kapitał akcyjny prostej spółki akcyjnej	W wysokości wpisanej w rejestrze sądowym.	W wysokości wpisanej w rejestrze sądowym.
Kapitały (fundusze) własne, z wyjątkiem udziałów (akcji) własnych i kapitału akcyjnego w prostej spółce akcyjnej	W wartości nominalnej.	W wartości nominalnej.
Pozostałe aktywa i pasywa	W wartości nominalnej.	W wartości nominalnej.

3. Odstępstwa od stosowania zasady indywidualnej wyceny

Zakazu kompensaty nie stosuje się w momencie zapłaty wzajemnych rozrachunków. Jednostka może potrącić należność od kontrahenta z zobowiązaniem wobec niego, jeżeli zostały spełnione warunki przewidziane w art. 498 K.c. dla rozliczenia w formie kompensaty bądź zasady kompensaty zostały ustalone w umowie zakupu-sprzedaży (kompensata umowna).

Przykład

„ABC” spółka z o.o. posiada wobec kontrahenta „XYZ” zobowiązanie w wysokości: 8.600 zł. Jednocześnie spółka posiada należności od tego samego kontrahenta na kwotę: 27.640 zł. Spółka z o.o. oraz kontrahent „XYZ” zawarli 30 czerwca 20XX r. umowę kompensaty wzajemnych należności i zobowiązań w wysokości: 8.600 zł. W wyniku kompensaty do rozliczenia pozostała należność spółki w kwocie: 19.040 zł. Jednostka ujęła kompensatę umowną w księgach rachunkowych, wystawiając dowód „PK – Polecenie księgowania”, do którego dołączyła zawartą kompensatę. Kontrahent uiścił na rachunek bankowy spółki pozostałą po kompensacie należność.

W księgach rachunkowych spółka z o.o. dokonała zatem następujących zapisów:

1. PK – kompensata umowna wzajemnych rozrachunków: 8.600 zł
 - **Wn konto 21** „Rozrachunki z dostawcami” (w analityce: kontrahenta „XYZ”),
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” (w analityce: kontrahenta „XYZ”).
2. WB – wpływ należności na rachunek bankowy: 19.040 zł
 - **Wn konto 13-0** „Rachunek bieżący”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” (w analityce: kontrahenta „XYZ”).

Ponadto jak wspomniano wcześniej w niektórych sytuacjach ustawa o rachunkowości wprost zezwala na kompensatę aktywów i pasywów. A mianowicie dotyczy to:

- 1) rezerwy i aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego, które można kompensować, jeżeli jednostka ma tytuł uprawniający ją do ich jednoczesnego uwzględnienia przy obliczaniu kwoty zobowiązania podatkowego (art. 37 ust. 7 ustawy o rachunkowości),

- 2) aktywów finansowych i zobowiązań finansowych, które wykazuje się w bilansie w kwocie netto po kompensacie, jeżeli jednostka ma bezwarunkowe prawo do kompensaty aktywów i zobowiązań danego rodzaju i zamierza je rozliczyć w kwocie netto albo jednocześnie wydać składnik aktywów finansowych i rozliczyć zobowiązanie finansowe (art. 46 ust. 2a ustawy o rachunkowości).

Również w stosunku do przychodów i kosztów ustawa o rachunkowości wskazuje tytuły możliwe do skompensowania i prezentowania per saldo w sprawozdaniu finansowym. Zdarzeniami takimi są np.:

- 1) wynik na sprzedaży papierów wartościowych (a nie ich cena sprzedaży i cena nabycia),
- 2) wynik ze zbycia środków trwałych (a nie ich wartość uzyskana ze sprzedaży, pomniejszona o wartość księgową netto),
- 3) nadwyżka dodatnich różnic kursowych nad ujemnymi i odwrotnie.

Przykład

W listopadzie 20XX r. spółka „X” sprzedała maszynę produkcyjną zaliczoną do środków trwałych. Faktura sprzedaży opiewała na kwotę: 21.600 zł (plus VAT: 4.968 zł). Wartość początkowa maszyny wynosiła: 52.000 zł, jej dotychczasowe umorzenie wynosiło: 32.500 zł, a wartość nieumorzona na dzień sprzedaży wynosiła: 52.000 zł – 32.500 zł = 19.500 zł. Spółka wyksięgowwała maszynę z ewidencji bilansowej na podstawie dowodu LT. W księgach rachunkowych w związku ze sprzedażą środka trwałego spółka „X” dokonała następujących zapisów:

1. FS – faktura dokumentująca sprzedaż maszyny:
 - a) wartość netto: 21.600 zł
– **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne”,
 - b) VAT należny: 4.968 zł
– **Ma konto 22-2** „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”,
 - c) wartość brutto: 26.568 zł
– **Wn konto 24-9** „Pozostałe rozrachunki – inne”.
2. LT – wyksięgowanie sprzedanej maszyny:
 - a) wartość dotychczasowych odpisów amortyzacyjnych: 32.500 zł
– **Wn konto 07-1** „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”,
– **Ma konto 01** „Środki trwałe”,
 - b) nieumorzona wartość maszyny: 19.500 zł
– **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”
– **Ma konto 01** „Środki trwałe”.

W rachunku zysków i strat sporządzanym za 20XX r. w wariantcie kalkulacyjnym, według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości, spółka wykazała w pozycji G.I. „Pozostałe przychody operacyjne – zysk z tytułu rozchodu niefinansowych aktywów trwałych” nadwyżkę przychodów ze sprzedaży maszyny (saldo Ma konta 76-0) nad kosztami związanymi z tą sprzedażą (saldo Wn konta 76-1), w kwocie: 21.600 zł – 19.500 zł = 2.100 zł.

Przykład

Na dzień bilansowy w spółce z o.o. konta z tytułu różnic kursowych wykazywały następujące salda:

- 1) konto 75-0 „Przychody finansowe”, w tym:

- 75-0/1 „Dodatnie różnice kursowe – zrealizowane”, w wysokości: 127.500 zł,
- 75-0/2 „Dodatnie różnice kursowe z wyceny bilansowej na koniec bieżącego okresu”, w wysokości: 50.000 zł,
- 75-0/3 „Dodatnie różnice kursowe wystornowane z wyceny bilansowej ubiegłego okresu”, w wysokości: 80.000 zł (saldo ujemne),

2) konto 75-1 „Koszty finansowe”, w tym:

- 75-1/1 „Ujemne różnice kursowe – zrealizowane”, w wysokości: 82.000 zł,
- 75-1/2 „Ujemne różnice kursowe z wyceny bilansowej na koniec bieżącego okresu”, w wysokości: 245.000 zł,
- 75-1/3 „Ujemne różnice kursowe wystornowane z wyceny bilansowej ubiegłego okresu”, w wysokości: 290.000 zł (saldo ujemne).

Spółka ustaliła nadwyżkę różnic kursowych w sposób następujący:

1) dodatnie różnice kursowe: $127.500 \text{ zł} + 50.000 \text{ zł} - 80.000 \text{ zł} = 97.500 \text{ zł}$,

2) ujemne różnice kursowe: $82.000 \text{ zł} + 245.000 \text{ zł} - 290.000 \text{ zł} = 37.000 \text{ zł}$,

3) nadwyżka dodatnich różnic kursowych nad ujemnymi: $97.500 \text{ zł} - 37.000 \text{ zł} = 60.500 \text{ zł}$.

Sporządzając rachunek zysków i strat w wariantcie porównawczym według załącznika nr 1 za okres od 1 stycznia 20XX r. do 31 grudnia 20XX r. spółka wykazała nadwyżkę dodatnich różnic kursowych nad ujemnymi w wysokości: 60.500 zł w przychodach finansowych w pozycji G.V. „Przychody finansowe – inne”.

VII. ZASADA ISTOTNOŚCI

1. Na czym polega zasada istotności?

Zasada istotności została określona w art. 8 ust. 1 ustawy o rachunkowości. Wynika z niej, że określając zasady (politykę) rachunkowości należy zapewnić wyodrębnienie w rachunkowości wszystkich zdarzeń istotnych do oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego jednostki, przy zachowaniu zasady ostrożności. O zasadzie ostrożności mowa jest w art. 7 ust. 1 ustawy o rachunkowości. Zasada ta nakazuje wyceniać zasoby majątkowe jednostki i źródła ich pochodzenia, tak aby nie spowodować zniekształcenia wyniku finansowego.

Zasadę istotności stosuje się z uwzględnieniem art. 4 ust. 4 ustawy o rachunkowości, który wprowadza możliwość stosowania uproszczeń, jeżeli nie wywiera to istotnie ujemnego wpływu na rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego. Co więcej, nie można uznać poszczególnych pozycji za nieistotne, jeżeli wszystkie nieistotne pozycje o podobnym charakterze łącznie uznaje się za istotne (por. art. 4 ust. 4a ustawy o rachunkowości).

Wszystkie uproszczenia, które jednostka przyjęła do stosowania, powinny być zatem rozpatrywane z uwzględnieniem zasady istotności. Warunkiem stosowania uproszczeń jest bowiem to, aby wywołane nimi pominięcia bądź zniekształcenia, ani pojedynczo, ani łącznie, nie były istotne i nie mogły wprowadzać użytkowników sprawozdań finansowych w błąd. Ocena, czy skutki stosowania uproszczeń są dla jednostki istotne, czy nieistotne, należy do samej jednostki. Należy pamiętać, że stosowane przez daną jednostkę uproszczenia powinny wynikać z przyjętych przez nią zasad (polityki) rachunkowości. Stosując uproszczenia należy pamiętać także o obowiązującej w rachunkowości zasadzie ciągłości, określonej w art. 5 ustawy o rachunkowości, która nakłada na jednostki obowiązek stosowania przy-

jętych zasad (polityki) rachunkowości (w tym w zakresie stosowanych uproszczeń) w sposób ciągły, dokonując w kolejnych latach obrotowych jednakowego grupowania operacji gospodarczych, wyceny aktywów i pasywów i sporządzania sprawozdań finansowych tak, aby za kolejne lata informacje z nich wynikające były porównywalne.

Każda jednostka powinna we własnym zakresie ustalić progi istotności na zasadzie szacunkowej i opisać je w zasadach (polityce) rachunkowości. W ustawie o rachunkowości nie określono bowiem takich progów. Ustawa nie wskazuje również, kiedy można uznać, że zastosowane uproszczenie ma ujemny wpływ na rzetelność ksiąg rachunkowych oraz na sporządzone na ich podstawie sprawozdanie finansowe. Krajowe Standardy Rachunkowości, jak i Międzynarodowe Standardy Rachunkowości również nie wskazują wprost, jakie wielkości są istotne dla celów bilansowych.

Wyboru w zakresie parametrów decydujących o ustaleniu poziomu istotności w jednostce powinien dokonać kierownik jednostki i wskazać w dokumentacji opisującej zasady (politykę) rachunkowości. Doboru parametrów oraz ich poziomu należy dokonać w taki sposób, aby jak najbardziej miarodajnie pasowały one do specyfiki danej jednostki.

Próg istotności określa się zazwyczaj kwotowo lub procentowo. Wyznaczenie kwotowego progu istotności wiąże się z określeniem kwoty, poniżej której dane zdarzenie ewidencjonowane jest w księgach rachunkowych w sposób uproszczony. W taki sposób wyznacza się np. dolną granicę wartości środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych, przyjmując z reguły kwotę analogiczną jak w przepisach podatkowych, tzn. 10.000 zł. Natomiast procentowy próg istotności dotyczy poszczególnych kategorii bilansu i rachunku zysków i strat, takich jak np. suma bilansowa, suma aktywów netto, czy przychody ze sprzedaży. Biorąc pod uwagę dane kryteria do wyznaczenia poziomów istotności (np. suma bilansowa, przychody ze sprzedaży) jednostka musi pamiętać, aby wyłączyć z wybranego kryterium zdarzenia jednorazowe, nietypowe dla jednostki, a mogące znacząco wpłynąć na określoną istotność. Przy ustalaniu progu istotności w literaturze przyjmuje się przykładowo następujące kryteria:

- 0,5%–1% sumy bilansowej lub
- 5%–10% wyniku działalności gospodarczej brutto, lub
- 1%–2% kapitałów własnych, lub
- 0,5%–1% przychodów ze sprzedaży.

Trzeba pamiętać, by wyłączyć z wybranego kryterium zdarzenia jednorazowe, nietypowe dla jednostki, a mogące znacząco wpłynąć na określoną istotność.

Warto także dodać, że według Międzynarodowej Federacji Księgowych (IFAC) istotność określa (mierzy) się w stosunku procentowym do wyniku finansowego brutto (3%–7%), przychodów (1%–3%) i sumy bilansowej (1%–3%). Należy pamiętać, że wartości progowe mogą być jednakowe dla ogółu zdarzeń gospodarczych, albo też mogą odnosić się do wybranych pozycji szczegółowych. Wielkości niższe od ustalonego progu, rozpatrywane łącznie za cały rok – a nie każda z osobna – mogą być uznane za nieistotne. Progi istotności uwzględnia się nie tylko przy stosowaniu uproszczeń, ale także przy kwalifikowaniu zdarzeń po dniu bilansowym oraz popełnionych błędów na istotne i nieistotne. Od istotności zależy bowiem ich ujęcie w księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym. Ustalając próg istotności uwzględnia się dane roku, którego dotyczy sprawozdanie.

2. Uproszczenia wynikające z ustawy o rachunkowości

Ustawa o rachunkowości dopuszcza stosowanie określonych uproszczeń przez jednostki prowadzące księgi rachunkowe. O przyjęciu lub nie poszczególnych ułatwień w ewidencji

decyduje przede wszystkim kierownik jednostki, biorąc pod uwagę, czy zastosowanie danego uproszczenia nie wywiera istotnie ujemnego wpływu na rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej jednostki oraz jej wyniku finansowego. Opis przyjętych uproszczeń trzeba zamieścić w zasadach (polityce) rachunkowości.

Uproszczenia w prowadzeniu ksiąg rachunkowych można podzielić na:

- uproszczenia możliwe do zastosowania we wszystkich jednostkach prowadzących księgi zgodnie z ustawą o rachunkowości,
- uproszczenia możliwe do zastosowania w wybranych jednostkach, po spełnieniu warunków określonych w ustawie o rachunkowości.

Przykłady uproszczeń możliwych do zastosowania we wszystkich jednostkach prowadzących księgi rachunkowe		
Ustalanie granicy wartości początkowej (tj. ceny nabycia lub kosztu wytworzenia) środków trwałych bądź wartości niematerialnych i prawnych, poniżej której jednostka dokonuje (nie wcześniej niż w momencie oddania do użytkowania) jednorazowego odpisu wartości tego rodzaju składników aktywów (por. art. 32 ust. 6 ustawy o rachunkowości)		
Wycena materiałów i towarów w cenie zakupu, zamiast w cenie nabycia, a produkcji w toku – o przewidywanym czasie wykonania krótszym niż 3 miesiące – w wysokości bezpośrednich kosztów wytworzenia lub tylko kosztów materiałów bezpośrednich bądź niewycenianie jej w ogóle (por. art. 34 ust. 1 ustawy o rachunkowości)		
Nierozliczanie przychodów i kosztów z tytułu wykonywanych długoterminowych niezakończonych usług, zgodnie z przepisami art. 34a i art. 34c ustawy o rachunkowości, jeżeli udział przychodów z niezakończonych usług na dzień bilansowy nie jest istotny w całości przychodów operacyjnych okresu sprawozdawczego (por. art. 34d ustawy o rachunkowości)		
Odpisywanie wartości aktywów obrotowych bezpośrednio w koszty w momencie ich nabycia lub wytworzenia (por. art. 17 ust. 2 pkt 4 ustawy o rachunkowości)		
Uproszczenia możliwe do zastosowania w wybranych jednostkach, po spełnieniu warunków określonych w ustawie o rachunkowości		
Rodzaj uproszczenia	Jednostki, które mogą stosować uproszczenia	Jednostki, które nie mogą stosować uproszczenia
Kwalifikacja umów leasingu według zasad określonych w przepisach podatkowych i niestosowanie przepisów art. 3 ust. 4 i ust. 5 ustawy o rachunkowości (por. art. 3 ust. 6 ustawy o rachunkowości)	Jednostki, które za poprzedni rok obrotowy nie przekroczyły co najmniej dwóch z następujących trzech wielkości: 1) 25.500.000 zł – w przypadku sumy aktywów bilansu na koniec roku obrotowego 2) 51.000.000 zł – w przypadku przychodów netto ze sprzedaży towarów i produktów za rok obrotowy 3) 50 osób – w przypadku średniorocznego zatrudnienia w przeliczeniu na pełne etaty	Jednostki, o których mowa w art. 3 ust. 1e pkt 1–6 ustawy o rachunkowości
Uproszczone zasady kalkulacji kosztu wytworzenia produktu (por. art. 28 ust. 4a ustawy o rachunkowości)		Jednostki, o których mowa w art. 3 ust. 1e pkt 1–6 ustawy o rachunkowości
Niestosowanie przepisów rozporządzenia w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (por. art. 28b ust. 1 ustawy o rachunkowości)		Jednostki, o których mowa w art. 3 ust. 1e pkt 1–6 ustawy o rachunkowości oraz jednostki mikro
Odstąpienie od ustalania aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego (por. art. 37 ust. 10 ustawy o rachunkowości)		Jednostki, o których mowa w art. 3 ust. 1e pkt 1–6 ustawy o rachunkowości

Rezygnacja z zachowania zasady ostrożności przy wycenie poszczególnych składników aktywów i pasywów w zakresie tworzenia odpisów aktualizujących wartość aktywów oraz rezerw na znane jednostce ryzyko, grożące straty oraz skutki innych zdarzeń (por. art. 7 ust. 2b ustawy o rachunkowości)	Jednostki mikro*, jednostki małe oraz organizacje pozarządowe spełniające warunki określone w art. 3 ust. 1c pkt 1 albo ust. 1d ustawy o rachunkowości	Spółki kapitałowe, spółki komandytowo-akcyjne i spółki jawne lub komandytowe, których wszystkimi wspólnikami ponoszącymi nieograniczoną odpowiedzialność są spółki kapitałowe, spółki komandytowo-akcyjne lub spółki z innych państw o podobnej do tych spółek formie prawnej
Dokonywanie bilansowych odpisów amortyzacyjnych według zasad podatkowych (por. art. 32 ust. 7 oraz art. 33 ust. 1 ustawy o rachunkowości)		
Odstąpienie od tworzenia biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów dotyczących przyszłych świadczeń na rzecz pracowników, w tym świadczeń emerytalnych (por. art. 39 ust. 6 ustawy o rachunkowości)		
* Jednostki mikro określone w art. 3 ust. 1a pkt 2 ustawy o rachunkowości mogą zrezygnować z zachowania zasady ostrożności przy wycenie poszczególnych składników aktywów i pasywów na podstawie art. 7 ust. 2a tej ustawy.		

Poniżej prezentujemy przykład zastosowania uproszczenia dotyczącego kwalifikacji niskocennych środków trwałych.

Przykład

I. Założenia:

1. Jednostka zakupiła maszynę produkcyjną, która będzie stanowiła jej środek trwały, o wartości netto: 8.000 zł (plus VAT: 1.840 zł) i przyjęła ją do używania na podstawie dowodu „OT – Przyjęcie środka trwałego”.
2. Z polityki rachunkowości jednostki wynika, że składniki majątku o wartości nieprzekraczającej: 10.000 zł netto wprowadza się do ewidencji środków trwałych i jednorazowo amortyzuje. Ewidencję kosztów jednostka prowadzi na kontach zespołu 4 i 5.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. FZ – faktura dokumentująca zakup niskocennego środka trwałego:			
a) wartość netto	8.000 zł	30	
b) VAT naliczony podlegający odliczeniu	1.840 zł	22-1	
c) wartość brutto	9.840 zł		24-9
2. OT – przyjęcie środka trwałego do używania	8.000 zł	01	30
3. PK – jednorazowy odpis amortyzacyjny oraz równolegle	8.000 zł 8.000 zł	40-0 52-1	07-1 49

III. Księgowania:

Konto 30 „Rozliczenie zakupu”		Konto 22-1 „VAT naliczony i jego rozliczenie”		Konto 24-9 „Pozostałe rozrachunki – inne”				
(1a)	8.000	8.000	(2)	(1b)	1.840		9.840	(1c)
Konto 01 „Środki trwałe”		Konto 40-0 „Amortyzacja”		Konto 07-1 „Odpisy umorzeniowe środków trwałych”				
(2)	8.000		(3)	8.000			8.000	(3)
Konto 52-1 „Koszty wydziałowe”		Konto 49 „Rozliczenie kosztów”						
(3)	8.000			8.000	(3)			

3. Istotność zdarzeń, które wystąpiły po dniu bilansowym

Do zdarzeń po dniu bilansowym zalicza się wszystkie dotyczące jednostki zdarzenia, które nastąpiły po dniu bilansowym do dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego. Sposób, w jaki zdarzenia ujawnione po dniu bilansowym wprowadza się do ksiąg rachunkowych, zależy od istotności otrzymanych informacji oraz od faktu, czy jednostka sporządziła już sprawozdanie finansowe, a jeśli tak, to czy zostało ono zatwierdzone, czy jeszcze nie.

Ogólne zasady ujmowania zdarzeń po dniu bilansowym i ich prezentacji w sprawozdaniu finansowym określa art. 54 ustawy o rachunkowości, natomiast bardziej szczegółowe regulacje zawiera KSR nr 7. Według tego standardu, zdarzenia po dniu bilansowym można podzielić, ze względu na wpływ na sprawozdanie finansowe, na zdarzenia dostarczające dowodów na istnienie określonego stanu na dzień bilansowy oraz zdarzenia wskazujące na stan zaistniały po dniu bilansowym.

Po dniu bilansowym, a przed sporządzeniem rocznego sprawozdania finansowego skutki zdarzeń, które zmieniają wiedzę jednostki o stanie istniejącym na dzień bilansowy uwzględnia się w księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym roku obrotowego, kończącego się tym dniem bilansowym (por. pkt 6.4 KSR nr 7). Natomiast po sporządzeniu sprawozdania finansowego, a przed jego zatwierdzeniem jednostka jest zobowiązana skutki zdarzeń, które zmieniają jej wiedzę o stanie istniejącym na dzień bilansowy uwzględnić w księgach rachunkowych poprzedniego roku obrotowego oraz skorygować już sporządzone na ich podstawie roczne sprawozdanie finansowe za ten rok obrotowy. Ważne jest to, że korekty takiej dokonuje się, jeżeli skutki tych zdarzeń mają istotny wpływ na to sprawozdanie finansowe (por. pkt 6.5 KSR nr 7). Jeżeli jednostka uzna, że zdarzenia ujawnione po dniu bilansowym są nieistotne, to skutki tych zdarzeń wpływają odpowiednio na zysk lub stratę netto roku obrotowego, w którym otrzymano informację o tych zdarzeniach.

Istotność ważna jest również w przypadku, gdy po dniu bilansowym, a przed dniem zatwierdzenia rocznego sprawozdania finansowego, jednostka otrzyma informacje na temat zdarzeń wpływających na jej stan lub sytuację po dniu bilansowym. Jeżeli informacje te mogą być istotne dla użytkowników rocznego sprawozdania finansowego, to w ustępie 6 pkt 2 dodatkowych informacji i objaśnień sporządzanych według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości jednostka podaje lub aktualizuje już wykazane informacje lub ujawnia dla każdego typu zdarzeń, informacje o rodzaju tego zdarzenia oraz szacunkowej kwocie jego skutków finansowych. Jeśli jednak nie jest to możliwe, to w sprawozdaniu jednostka zawiera stwierdzenie, że szacunek taki jest praktycznie niewykonalny.

Należy pamiętać, że skutki zdarzeń, jakie nastąpiły po dniu bilansowym, zmieniających wiedzę jednostki o stanie istniejącym na dzień bilansowy, o których jednostka otrzymała informacje:

a) po sporządzeniu rocznego sprawozdania finansowego, a przed dniem jego zatwierdzenia, ale nieuznanych za istotne, lub

b) po dniu zatwierdzenia rocznego sprawozdania finansowego

– ujmuje się w księgach rachunkowych roku i wykazuje w sprawozdaniu finansowym za rok obrotowy, w którym informacje te otrzymano zgodnie z zasadami opisanymi w rozdziale V. „Poprawianie błędów” (por. pkt 6.7 KSR nr 7).

W przypadku zdarzeń ujawnionych po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego, które jednostka uznała za nieistotne, skutki tych zdarzeń wpływają odpowiednio na zysk lub stratę netto roku obrotowego, w którym otrzymano informację o tych zdarzeniach lub inną pozycję kapitałów (funduszy) własnych, jeżeli tak stanowią przepisy o rachunkowości. Z kolei skutki zdarzeń ujawnionych po dniu bilansowym, po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego, uznanych za istotne, ujmuje się w kapitale (funduszu) własnym i wykazuje jako zysk (stratę) z lat ubiegłych.

Sposób ujęcia w księgach rachunkowych zdarzeń po dniu bilansowym przypadającym na 31 grudnia 20XX r., zmieniających wiedzę jednostki o stanie istniejącym na ten dzień, przedstawiono w formie przykładowej listy kontrolnej (checklisty).

Lp.	Czynność podlegająca sprawdzeniu/wykonaniu	TAK	NIE	UWAGI
1.	Czy w jednostce wystąpiło zdarzenie dotyczące 20XX r., które zostało ujawnione po dniu bilansowym ale przed sporządzeniem sprawozdania za 20XX r.? Jeśli tak, to skutki tego zdarzenia uwzględnia się w księgach i sprawozdaniu za 20XX r.	☐	☐	
2.	Czy w jednostce wystąpiło zdarzenie dotyczące 20XX r., które zostało ujawnione po dniu bilansowym i po sporządzeniu sprawozdania za 20XX r. ale przed jego zatwierdzeniem? Jeśli tak, i zdarzenie to ma istotny wpływ na to sprawozdanie, to skutki tego zdarzenia należy wprowadzić do ksiąg 20XX r. i odpowiednio zmienić to sprawozdanie. Jeśli tak, i zdarzenie to ma nieistotny wpływ na to sprawozdanie, to skutki tego zdarzenia wpływają odpowiednio na zysk lub stratę netto 20XX+1 r.	☐	☐	
3.	Czy w jednostce wystąpiło zdarzenie dotyczące 20XX r., które zostało ujawnione po dniu bilansowym i po sporządzeniu sprawozdania za 20XX r. oraz po jego zatwierdzeniu? Jeśli tak, i zdarzenie to ma istotny wpływ na to sprawozdanie, to skutki tego zdarzenia należy wprowadzić do ksiąg 20XX+1 r. i ująć na koncie 82 „Rozliczenie wyniku finansowego”, jako zysk (stratę) z lat ubiegłych. Jeśli tak, i zdarzenia to ma nieistotny wpływ na to sprawozdanie, to skutki tego zdarzenia wpływają odpowiednio na zysk lub stratę netto 20XX+1 r.	☐	☐	

Przykład

W marcu 20XX+1 r., po dniu bilansowym przypadającym na 31 grudnia 20XX r., jednostka uzyskała informację o tym, że na dzień bilansowy wartość środka trwałego „X” na skutek utraty wartości była niższa od wykazanej w księgach rachunkowych

jednostki o 20.000 zł. Sprawozdanie finansowe jednostki za 20XX r. zostało już sporządzone i zatwierdzone.

Sytuacja I

Zdarzenie to ma istotny wpływ na sporządzone i zatwierdzone sprawozdanie finansowe za 20XX r., w związku z tym jego skutki ujęto w księgach rachunkowych marca 20XX+1 r., zapisem:

1. PK – różnica między wartością wykazaną w księgach a wartością środka trwałego po uwzględnieniu trwałej utraty jego wartości: 20.000 zł
 - **Wn konto 82** „Rozliczenie wyniku finansowego”
(w analityce: Skutki błędu z 20XX r.),
 - **Ma konto 07-4** „Odpisy z tytułu trwałej utraty wartości środków trwałych”.

Sytuacja II

Zdarzenie to nie ma istotnego wpływu na sporządzone i zatwierdzone sprawozdanie finansowe za 20XX r., w związku z tym jego skutki ujęto w księgach rachunkowych marca 20XX+1 r., zapisem:

1. PK – różnica między wartością wykazaną w księgach a wartością środka trwałego po uwzględnieniu trwałej utraty jego wartości: 20.000 zł
 - **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”,
 - **Ma konto 07-4** „Odpisy z tytułu trwałej utraty wartości środków trwałych”.

4. Wpływ skutków popełnionych błędów na sprawozdanie finansowe

Wszelkie wykryte błędy, bez względu na to czy były popełnione w bieżącym roku obrotowym czy w poprzednich latach, wymagają korekty. Na sposób ujęcia korekty błędów w księgach rachunkowych rozstrzygający wpływ ma moment ujawnienia błędu (tzn. czy nastąpił przed czy po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego) oraz istotność popełnionego błędu. Rodzaje błędów popełnianych w księgach rachunkowych i wpływ skutków ich korekty na sprawozdanie finansowe opisuje KSR nr 7 w rozdziale V. „Poprawianie błędów”.

Z pkt 5.5 KSR nr 7 wynika, że przy ocenie istotności konieczne jest łączne rozpatrywanie skutków wszystkich wykrytych błędów, ponieważ – chociaż każdy z nich z osobna może być nieistotny – łącznie mogą spowodować istotne zniekształcenie rocznego sprawozdania finansowego. Istotność błędu uzależniona jest od wielkości i rodzaju pominięcia lub nieprawidłowości ocenianych w kontekście towarzyszących okoliczności. Czynnikiem rozstrzygającym o istotności może być zarówno wielkość, jak i rodzaj pozycji lub kombinacja obu tych czynników.

Błędy popełnione w bieżącym roku obrotowym, wykryte przed sporządzeniem rocznego sprawozdania finansowego, koryguje się w księgach rachunkowych bieżącego roku obrotowego. Z kolei błędy popełnione w bieżącym roku obrotowym, wykryte po sporządzeniu rocznego sprawozdania finansowego, ale przed jego zatwierdzeniem, uznane przez jednostkę za istotne, wymagają korekty w księgach rachunkowych bieżącego roku obrotowego i odpowiedniej zmiany rocznego sprawozdania finansowego. Skutki błędów uznane za nieistotne ujmuje się w księgach rachunkowych następnego roku obrotowego. Powyższe regulacje wynikają z punktu 5.3 i 5.4. KSR nr 7 i są zgodne z treścią art. 54 ust. 1 ustawy o rachunkowości. Podobnie postępuje się w przypadku wykrycia w bieżącym roku obrotowym, przed zatwierdzeniem sprawozdania finansowego za poprzedni rok, błędów popełnionych we wcześniejszych latach obrotowych, których sprawozdania finansowe są już zatwierdzo-

ne. Korektę błędu istotnego dotyczącego lat poprzednich jednostka zaksięguje na koncie 82 „Rozliczenie wyniku finansowego” i przedstawi w sprawozdaniu finansowym jako zysk/stratę z lat ubiegłych. Natomiast korektę błędu nieistotnego jednostka może ująć w księgach rachunkowych na bieżąco.

Jeżeli jednostka otrzymała informacje o zdarzeniach, które mają istotny wpływ na sprawozdanie finansowe już po zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego, to ich skutki ujmie w księgach rachunkowych roku obrotowego, w którym informacje te otrzymała. Wynika tak z treści art. 54 ust. 2 ustawy o rachunkowości, jak również z objaśnień szczegółowych w tym zakresie zawartych w pkt 6.7 KSR nr 7.

Korekty błędów popełnionych w poprzednich latach obrotowych, uznanych przez jednostkę za nieistotne, wpływają odpowiednio na zysk lub stratę netto bieżącego roku obrotowego lub inną pozycję kapitałów (funduszy) własnych, jeżeli tak stanowią przepisy o rachunkowości. Natomiast korekty błędu popełnionego w poprzednich latach obrotowych, uznane go za istotny, jednostka:

- ujmuje w kapitale (funduszu) własnym i wykazuje jako zysk (stratę) lat ubiegłych, lub w innej pozycji kapitałów (funduszy) własnych, jeżeli tak stanowią przepisy o rachunkowości,
- wykazuje w odpowiedniej pozycji zestawienia zmian kapitału (funduszu) własnego, jeżeli zobowiązana jest do jego sporządzania,
- przekształca retrospektywnie dane porównawcze sprawozdania finansowego, wyjąwszy przypadki, gdy jest to praktycznie niewykonalne.

Skutki korekty błędów należy ujawnić w sprawozdaniu finansowym, w ustępie 6 pkt 1 dodatkowych informacji i objaśnień. W pozycji tej, zgodnie z pkt 5.8 KSR nr 7, jednostka ujawnia następujące informacje dotyczące błędów popełnionych w poprzednich latach obrotowych:

- rodzaj błędu popełnionego w poprzednich latach,
- informację o przychodach i kosztach z tytułu błędu popełnionego w poprzednich latach, stanowiących podstawę wyliczenia kwot odniesionych na zyski (straty) z lat ubiegłych,
- kwotę korekty dotyczącej bieżącego roku obrotowego i każdej korekty dotyczącej lat poprzednich,
- kwotę korekty dotyczącej okresów wcześniejszych od okresów uwzględnionych w danych porównawczych.

Jeżeli ustalenie kwot korekt jest praktycznie niewykonalne, to w dodatkowych informacjach i objaśnieniach w ustępie 6 pkt 1 ujawnia się sam fakt popełnienia błędu w poprzednich latach obrotowych oraz podaje się na czym ten błąd polegał i powody braku możliwości dokonania wiarygodnego szacunku korekt (por. pkt 5.9 KSR nr 7). Ponadto w ustępie 6 pkt 4 dodatkowych informacji i objaśnień przedstawia się dane liczbowe, wraz z wyjaśnieniem, zapewniające porównywalność danych sprawozdania finansowego za rok poprzedzający ze sprawozdaniem za rok obrotowy. Przy czym, jeżeli zmienione kwoty zostały wykazane w dodatkowych rubrykach bilansu oraz rachunku zysków i strat, to nie ma potrzeby ujawniania ich w tym ustępie informacji dodatkowej.

Sposób postępowania w przypadku błędu ujawnionego po sporządzeniu sprawozdania finansowego za dany rok, ale przed jego zatwierdzeniem, którego pominięcie spowodowałoby istotne zniekształcenie sprawozdania finansowego (błąd istotny), przedstawiono na przykładzie liczbowym.

Przykład – błąd uznany za istotny

Spółka z o.o., której rok obrotowy jest zgodny z kalendarzowym, sporządziła w marcu 20XX+1 r. roczne sprawozdanie finansowe za 20XX r. W kwietniu 20XX+1 r.

okazało się, że w wyniku błędu arytmetycznego nieprawidłowo wyliczono podatek dochodowy za 20XX r. Kwota podatku przed korektą wynosiła: 20.000 zł, po korekcie: 45.000 zł. Kwotę korekty w wysokości: 25.000 zł spółka uznała za istotną. W związku z tym, że roczne sprawozdanie finansowe spółki nie zostało jeszcze zatwierdzone, dokonano w księgach rachunkowych 20XX r. korekty na kwotę: 25.000 zł, zapisem:

- **Wn konto 87** „Podatek dochodowy od osób prawnych”,
- **Ma konto 22-3** „Pozostałe rozrachunki publicznoprawne” (w analityce: Rozrachunki z tytułu CIT).

Spółka sporządziła ponownie roczne sprawozdanie finansowe za 20XX r. z uwzględnieniem wprowadzonego zapisu korygującego.

Sposób postępowania w przypadku błędu ujawnionego po sporządzeniu sprawozdania finansowego za dany rok, którego wartość jest nieistotna dla jednostki, przedstawiono na przykładzie liczbowym.

Przykład – błąd uznany za nieistotny

Po sporządzeniu rocznego sprawozdania finansowego za 20XX r., a przed jego zatwierdzeniem do księgowości jednostki wpłynęła faktura za wykonaną w grudniu 20XX r. usługę naprawy drukarki, na kwotę: 240 zł (plus VAT: 55,20 zł). Jednostka oceniła, iż wartość netto faktury nie jest dla niej istotna i ma niewielki wpływ na wynik finansowy 20XX r. W związku z tym, pomimo tego, że faktura dotyczy 20XX r., ujęła ją na bieżąco w księgach rachunkowych 20XX+1 r. oraz pozostawiła bez zmian roczne sprawozdanie finansowe sporządzone za 20XX r.

VIII. ZASADA KONTYNUACJI DZIAŁALNOŚCI JEDNOSTKI

1. Na czym polega zasada kontynuacji?

Zasada kontynuacji działalności jest określona w art. 5 ust. 2 ustawy o rachunkowości. Przepis ten stanowi, że przy stosowaniu przyjętych zasad (polityki) rachunkowości przyjmuje się założenie, że jednostka będzie kontynuowała w dającej się przewidzieć przyszłości działalność w niezmnieszonym istotnie zakresie, bez postawienia jej w stan likwidacji lub upadłości, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym. Stan faktyczny występuje wtedy, gdy okoliczności, zarówno wewnętrzne (np. brak porozumienia między wspólnikami), jak i zewnętrzne (np. brak popytu na oferowane towary), powodują, że jednostka zmuszona jest zakończyć działalność. Z kolei stan prawny to przykładowo zgłoszenie do sądu wniosku o postawienie jednostki w stan likwidacji czy upadłości. We wskazanym przepisie mowa jest także o tym, że jednostka będzie kontynuowała działalność w niezmnieszonym zakresie. Należy jednak mieć na uwadze, że nie zawsze zmniejszenie zakresu działalności powoduje utracenie zdolności do kontynuowania działalności. Czasem zmiany polegające na zmniejszeniu zakresu działalności jednostki mogą spowodować wzrost jej rentowności.

Ustalając zdolność jednostki do kontynuowania działalności, kierownik jednostki uwzględnia wszystkie informacje dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego, dotyczące dającej się przewidzieć przyszłości, obejmującej okres nie krótszy niż jeden rok od dnia bilansowego (por. zd. 2 art. 5 ust. 2 ustawy o rachunkowości).

Pomoc w stosowaniu przepisów ustawy o rachunkowości w sytuacjach związanych z przyjęciem lub nie, założenia kontynuacji działalności, w tym sporządzania sprawozdań finansowych, gdy założenie kontynuacji działalności nie jest zasadne stanowi Krajowy Standard Rachunkowości nr 14 „Kontynuacja działalności oraz rachunkowość jednostek przy braku kontynuowania działalności” (KSR nr 14). Według pkt 4.1 tego standardu, kontynuacja działalności stanowi podstawowe założenie przy sporządzaniu sprawozdań finansowych. Gdy przyjęcie założenia kontynuacji działalności jest zasadne, aktywa i zobowiązania są wykazywane w księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym przy założeniu, że jednostka będzie mogła uzyskać korzyści ekonomiczne z aktywów i wypełnić zobowiązania w toku zwykłej działalności. Występowanie znaczącej niepewności co do zdolności jednostki do kontynuacji działalności nie jest wystarczającym powodem do odstąpienia od sporządzania sprawozdań finansowych przy założeniu kontynuacji działalności. Jednostka stosuje założenie o kontynuacji działalności dopóty, dopóki nie staje się pewne, że nie będzie kontynuowała działalności w dającej się przewidzieć przyszłości obejmującej okres nie krótszy niż jeden rok od dnia bilansowego. Z kolei z pkt 4.6 KSR nr 14 wynika, iż sprawozdanie finansowe sporządza się przy założeniu braku kontynuowania działalności, jeżeli na datę jego sporządzenia występuje jedna z poniższych okoliczności:

- a) formalne postawienie jednostki w stan likwidacji wobec podjęcia stosownej uchwały przez jej wspólników lub uprawnomocnienia się orzeczenia sądu o rozwiązaniu spółki, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym,
- b) ogłoszenie przez sąd upadłości jednostki, chyba że jest to niezgodne ze stanem faktycznym lub prawnym,
- c) dokonanie przez kierownika jednostki oceny, że jest praktycznie pewne, iż jednostka nie będzie kontynuowała działalności w dającej się przewidzieć przyszłości; taka ocena jest wynikiem analizy zdarzeń lub okoliczności, które mogą wskazywać na znaczącą niepewność co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności,
- d) istotne zmniejszenie zakresu działalności jednostki skutkujące brakiem realnej alternatywy dla likwidacji lub zaniechania działalności.

Natomiast w pkt 4.10 KSR nr 14 wskazano, że w przypadku niewystąpienia innych zdarzeń i okoliczności założenie kontynuacji działalności przez jednostkę uznaje się za zasadne w sytuacji:

- a) zmiany formy prawnej (przekształcenia) jednostki,
- b) otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego, (za wyjątkiem postępowania restrukturyzacyjnego w wyniku którego – na podstawie prawomocnego zatwierdzenia przez sąd układu likwidacyjnego – następuje zakończenie działalności przez jednostkę),
- c) połączenia z inną jednostką kontynuującą działalność, w tym przejęcia przez inną jednostkę kontynuującą działalność,
- d) podziału, sprzedaży lub przekazania grupy aktywów lub części przedsiębiorstwa, jeżeli w wyniku tych transakcji nie następuje istotne zmniejszenie zakresu działalności jednostki skutkujące brakiem realnej alternatywy dla likwidacji lub zaniechania działalności.

W KSR zawarto przykłady zdarzeń uzasadniających sporządzenie sprawozdania finansowego przy braku kontynuowania działalności. Na kolejnej stronie prezentujemy przykład 4.10 oraz 4.11 z KSR nr 14.

Przykład

Postanowienie o zatwierdzeniu układu likwidacyjnego wszczęte wobec Spółki zagrożonej niewypłacalnością uległo uprawomocnieniu pod koniec roku obrotowego. Wobec powyższego kierownik uznał, że jest pewne, iż jednostka nie będzie kontynuowała działalności w dającej się przewidzieć przyszłości. Pierwsze roczne sprawozdanie finansowe po dokonaniu powyższego osądu zostało sporządzone przy założeniu braku kontynuowania działalności.

Przykład

W bieżącym roku Spółka poniosła stratę netto oraz odnotowała ujemne przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej, a także wykazuje na dzień bilansowy utrzymującą się od ponad 24 miesięcy nadwyżkę zobowiązań (z wyłączeniem rezerw na zobowiązania oraz zobowiązań wobec jednostek powiązanych) nad aktywami, co może powodować utratę zdolności do terminowego regulowania zobowiązań. Wobec Spółki wszczęto postępowanie sanacyjne w toku którego Spółka podejmuje szereg działań mających na celu uzdrowienie przedsiębiorstwa, m.in. zatrudnienia, struktury majątku, jak i umów z klientami. Analizując powyższe okoliczności kierownik jednostki uznał, że podjęte działania zabezpieczają utrzymanie płynności finansowej na poziomie zapewniającym terminowe regulowanie zobowiązań i jednostka jest zdolna do kontynuacji działalności w dającej się przewidzieć przyszłości. Sprawozdanie finansowe zostało przygotowane przy założeniu kontynuowania działalności, uwzględniając istnienie znaczących niepewności związanych z przeprowadzaniem postępowaniem sanacyjnym.

2. Analiza bieżącej sytuacji jednostki pod kątem kontynuowania działalności

Prawidłowa ocena zdolności jednostki do kontynuowania działalności jest niezwykle istotna. W tym celu należy uwzględnić wszystkie przesłanki związane z kondycją finansową jednostki, wskazujące na duże prawdopodobieństwo postawienia jej w ciągu najbliższego roku obrotowego w stan likwidacji lub upadłości (związanej z likwidacją majątku), zaniechania działalności, czy też znacznego ograniczenia zakresu jej prowadzenia.

Pewnego rodzaju wskazówkę przy dokonywaniu oceny zagrożenia kontynuacji działalności jednostki może stanowić kondycja finansowa określona na podstawie bieżącej analizy finansowej. Ponieważ jednak wskaźniki ekonomiczne informują nas o określonym segmencie działalności jednostki, można stwierdzić, że ostateczna ocena jej sytuacji majątkowej, finansowej i wyniku finansowego może nastąpić dopiero na podstawie analizy w miarę pełnego zbioru wskaźników. Pojedyncze wskaźniki, co do zasady, nie powinny stanowić podstawy służącej ocenie całości jednostki. Ponadto, dokonując interpretacji wskaźnikowej, niezmiernie istotną kwestią pozostaje specyfika działalności danej jednostki, a więc wyniki osiągnięte na tle jednostek z tej samej branży. Dlatego inaczej oceniamy jednostki handlowe, a inaczej produkcyjne czy usługowe.

Za ocenę zdolności jednostki do kontynuacji działalności odpowiada kierownictwo jednostki. Jednak pewne obowiązki w tym zakresie należą również do biegłego rewidenta badającego sprawozdanie finansowe. Według KSR nr 14, dokonując analizy możliwości kontynuowania działalności przez jednostkę kierownik jednostki uwzględnia wszelkie informacje

dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego dotyczące dającej się przewidzieć przyszłości, obejmującej okres nie krótszy niż jeden rok od dnia bilansowego, a także odpowiednio dokumentuje zasadność przyjętego założenia dotyczącego kontynuacji działalności lub braku takiego uzasadnienia (por. pkt 4.7 KSR nr 14). Na potrzeby przeprowadzenia analizy i dokonania oceny kierownik jednostki uwzględnia w szczególności zdarzenia lub okoliczności, które, pojedynczo lub łącznie, mogą wskazywać na znaczącą niepewność co do zdolności jednostki do kontynuacji działalności. Zdarzenia lub okoliczności mogące ograniczyć lub uniemożliwić kontynuację działalności można podzielić na finansowe, operacyjne i pozostałe.

Symptomy zagrożeń	Zdarzenia lub okoliczności
Finansowe	<ul style="list-style-type: none"> – sytuacja, w której zobowiązania przewyższają aktywa – symptomy wskazujące na możliwość wycofania finansowego wsparcia przez wierzycieli – ujemne przepływy środków pieniężnych z działalności operacyjnej wykazywane w historycznych lub prognozowanych sprawozdaniach finansowych – niekorzystne wielkości kluczowych wskaźników finansowych, – znaczące straty operacyjne lub znaczące zmniejszenie wartości aktywów generujących przepływy pieniężne – opóźnienie lub wstrzymanie wypłaty dywidend – brak zdolności terminowego regulowania zobowiązań – brak możliwości dotrzymania warunków umów kredytowych – zmiana trybu rozliczeń z dostawcami z kredytu kupieckiego na natychmiastową płatność w chwili dostawy – brak możliwości uzyskania finansowania prac rozwojowych dotyczących kluczowego produktu lub innych niezbędnych inwestycji
Operacyjne	<ul style="list-style-type: none"> – zamiary kierownika jednostki dotyczące likwidacji jednostki lub zaniechania działalności – utrata kluczowego personelu kierowniczego bez zastępstwa – niezdolność kierownika do zarządzania znaczącym ryzykiem biznesowym lub radzenia sobie ze zwiększoną odpowiedzialnością – niepowodzenie rozszerzenia, kontroli lub dywersyfikacji działalności – utrata podstawowego rynku, kluczowego klienta(ów), umowy franczyzowej, licencji lub głównego dostawcy – znaczna zależność od sukcesu konkretnego projektu lub nowego produktu – braki personelu, przerwy w produkcji lub w świadczeniu usług z powodu sporów pracowniczych – niedobory ważnych surowców – pojawienie się wysoce skutecznego konkurenta – działalność podstawowa w schyłkowych gałęziach przemysłu
Pozostałe	<ul style="list-style-type: none"> – toczące się przeciwko jednostce postępowanie sądowe lub administracyjne – zmiany w prawie lub regulacjach, lub polityce rządu, które mogą mieć negatywny wpływ na jednostkę – brak ubezpieczenia lub zbyt niskie ubezpieczenie od skutków katastrof.

Powyższa lista nie stanowi zamkniętego katalogu, a wystąpienie w jednostce jednej lub większej liczby przesłanek nie zawsze wskazuje na znaczącą niepewność co do możliwości kontynuacji działalności lub, że wystąpienie znaczącej niepewności powoduje, że sprawozdanie finansowe wymaga sporządzenia przy założeniu braku kontynuowania działalności, gdyż występowanie znaczącej niepewności co do zdolności jednostki do konty-

nuacji działalności nie jest wystarczającym powodem do odstąpienia od sporządzania sprawozdań finansowych przy założeniu kontynuacji działalności. Wagę takich zdarzeń lub okoliczności mogą łagodzić inne czynniki. Przykładowo, niezdolność jednostki do terminowego regulowania zobowiązań może zostać zrównoważona poprzez plany kierownika jednostki zapewnienia odpowiednich wpływów środków pieniężnych z alternatywnych źródeł, takich jak: sprzedaż aktywów, zmiana terminów spłaty kredytów lub pozyskanie dodatkowego kapitału. Podobnie, utrata głównego dostawcy może być złagodzona dostępnością odpowiedniego alternatywnego źródła dostaw (por. pkt 4.8 KSR nr 14).

W KSR zawarto przykłady analizy bieżącej sytuacji jednostki pod kątem kontynuowania działalności. Poniżej prezentujemy przykład 4.3 i 4.7 z KSR nr 14.

Przykład

W wyniku pojawienia się na rynku wysoce skutecznego konkurenta Spółka utraciła kilku wieloletnich klientów, a także część kluczowego kierownictwa wyższego szczebla bez zastępstwa. W porównaniu z okresem poprzednim, wielkości kluczowych wskaźników finansowych kształtują się niekorzystnie, ale jednostka nadal jest rentowna, a jej sytuacja płynnościowa i zdolność do regulowania zobowiązań nie są zagrożone. Analizując powyższe zdarzenia i okoliczności oraz sytuację finansową, płynnościową i wyniki jednostki kierownik jednostki uznał, że jest ona zdolna do kontynuacji działalności w dającej się przewidzieć przyszłości. Sprawozdanie finansowe zostało przygotowane przy założeniu kontynuacji działalności, co zostało ujawnione.

Przykład

W bieżącym roku Spółka poniosła stratę netto oraz odnotowała ujemne przepływy pieniężne netto z działalności operacyjnej. Kapitał obrotowy netto, obliczony jako różnica pomiędzy aktywami krótkoterminowymi a zobowiązaniami krótkoterminowymi powiększonymi o krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe, jest ujemny. W trakcie roku obrotowego zostały podpisane finalne umowy sprzedaży nieruchomości oraz innych kluczowych aktywów umożliwiających prowadzenie działalności operacyjnej przez jednostkę. Po sprzedaży i spłacie w całości kredytu bankowego kapitał obrotowy netto nadal pozostawał ujemny, a jednostka nie jest zdolna do terminowego regulowania swoich zobowiązań. Nie może również liczyć na wsparcie udziałowców. Spółka nie została formalnie postawiona w stan upadłości, jednak biorąc pod uwagę wszelkie zdarzenia i okoliczności kierownik uznał, że jest praktycznie pewne, iż jednostka nie będzie kontynuowała działalności w dającej się przewidzieć przyszłości. Sprawozdanie finansowe zostało sporządzone przy założeniu braku kontynuowania działalności. Kierownik jednostki odpowiednio przygotował sprawozdanie finansowe, zawierając w nim ujawnienia na temat jego oceny braku możliwości kontynuowania działalności.

Przy ocenie zasadności założenia kontynuacji działalności wymagany jest również osąd, czy jednostka będzie miała możliwość kontynuować działalność mimo istotnej zmiany zakresu jej działalności (np. mimo zaniechania działalności, o której mowa w art. 47 ust. 3 ustawy). Co do zasady, istotne zmniejszenie zakresu działalności jednostki oznacza brak realnej alternatywy dla likwidacji lub zaniechania działalności. Przykładem braku alternatywy dla likwidacji lub zaniechania działalności jest utrata zdolności do regulowania zobowiązań. Sam zamiar właścicieli lub kierownika, bez potwierdzających go faktów takich jak na przykład postawienie jednostki w stan likwidacji nie jest wystarczający do stwierdzenia, że jednostka

nie będzie kontynuowała działalności w niezmnieszonym istotnie zakresie. Zakres działalności może ulec istotnej zmianie na przykład na skutek podziału czy sprzedaży lub przekazania grupy aktywów lub części przedsiębiorstwa nie skutkując istotnym zmniejszeniem zakresu działalności w kontekście założenia kontynuacji działalności w przypadku gdy istnieje realna alternatywa dla likwidacji lub zaniechania działalności (por. pkt 4.11 KSR nr 14). Poniżej prezentujemy przykłady 4.12 i 4.13 z KSR nr 14 ilustrujące powyższe zagadnienie.

Przykład

Jednostka po dniu bilansowym, ale przed sporządzeniem sprawozdania finansowego za dany rok obrotowy sprzedała z zyskiem całość swojej działalności stronie trzeciej w zamian za środki pieniężne oraz zaspokoła swoich wierzycieli (posiada środki na ich zaspokojenie). Właściciele jednostki nie podjęli decyzji o jej likwidacji, a jedynie zamierzają wypłacić dywidendę oraz częściowo umorzyć kapitały jednostki pozostawiając minimalny kapitał wymagany przepisami prawa oraz odpowiadające mu środki pieniężne. Sprawozdanie finansowe jednostki za rok obrotowy sporządzane jest przy przyjęciu założenia kontynuacji działalności, gdyż pomimo zmiany zakresu działalności nie następuje jego istotne zmniejszenie – istnieją bowiem realne alternatywy dla likwidacji lub zaniechania działalności. Jednostka może na przykład rozpocząć działalność w jednym z zarejestrowanych przedmiotów działalności.

Przykład

Jednostka po dniu bilansowym, ale przed sporządzeniem sprawozdania finansowego za dany rok obrotowy sprzedała ze stratą całość swojej działalności stronie trzeciej w zamian za środki pieniężne. Kapitały jednostki pozwalają na pokrycie straty i pozostają w wysokości wymaganej przepisami prawa. Jednostka posiada środki na zaspokojenie swoich pozostałych wierzycieli. Właściciele jednostki nie podjęli decyzji o jej likwidacji. Sprawozdanie finansowe jednostki za rok obrotowy sporządzane jest zgodnie z założeniem kontynuacji działalności, gdyż pomimo zmiany zakresu działalności nie następuje jego istotne zmniejszenie – istnieją bowiem realne alternatywy dla likwidacji lub zaniechania działalności na przykład jednostka może rozpocząć działalność w jednym z zarejestrowanych przedmiotów działalności. Sporządzając sprawozdanie finansowe za dany rok obrotowy kierownik jednostki powinien rozważyć, czy strata na sprzedaży przedsiębiorstwa/grupy aktywów nie stanowi przesłankę trwałej utraty wartości aktywów na dzień bilansowy lub wynika z błędów w wycenie na dzień bilansowy i odpowiednio uwzględnić wyniki tych analiz przy sporządzaniu sprawozdania finansowego za dany rok obrotowy.

3. Obowiązki jednostki w sytuacji gdy działalność nie będzie kontynuowana

Jeżeli założenie kontynuacji działalności nie jest zasadne, to przy sporządzaniu sprawozdania finansowego będzie miał zastosowanie art. 29 ust. 1 ustawy o rachunkowości. Wynika z niego obowiązek wyceny aktywów jednostki po cenach sprzedaży netto możliwych do uzyskania, nie wyższych od cen ich nabycia albo kosztów wytworzenia, pomniejszonych o dotychczasowe odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także odpisy z tytułu trwałej utraty wartości. Przy czym za cenę (wartość) sprzedaży netto składnika aktywów – w myśl

art. 28 ust. 5 ustawy o rachunkowości – przyjmuje się możliwą do uzyskania na dzień bilansowy cenę jego sprzedaży, bez podatku od towarów i usług i podatku akcyzowego, pomniejszoną o rabaty, opusty i inne podobne zmniejszenia oraz koszty związane z przystosowaniem składnika aktywów do sprzedaży i dokonaniem tej sprzedaży, a powiększoną o należną dotację przedmiotową. Jeżeli jednak nie jest możliwe ustalenie ceny sprzedaży netto danego składnika aktywów, należy w inny sposób określić jego wartość godziwą.

W przypadku braku założenia kontynuacji działalności jednostka jest ponadto zobowiązana do utworzenia rezerwy na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane zaniechaniem lub utratą zdolności do kontynuowania działalności.

Regulacje zawarte w art. 29 ust. 2 ustawy o rachunkowości zobowiązują jednostki do wyceny po cenach sprzedaży netto i utworzenia rezerwy, o której mowa wyżej, w szczególności:

- w przeddzień postawienia jednostki w stan likwidacji lub ogłoszenia upadłości,
- na koniec roku obrotowego, jeżeli na dzień zatwierdzenia sprawozdania finansowego za dany rok obrotowy jednostka nie będzie kontynuowała działalności,
- na koniec roku obrotowego przypadającego w czasie trwania postępowania likwidacyjnego lub upadłościowego,
- w przeddzień przekazania, podziału lub sprzedaży jednostki, jeżeli odpowiednia umowa nie przewiduje przyjęcia za podstawę rozliczeń wartości majątku ustalonej przy założeniu, że działalność gospodarcza będzie przez jednostkę kontynuowana.

Co jednak istotne, otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego lub zmiana formy prawnej jednostki nie stanowią przeszkody do uznania, że działalność będzie kontynuowana (por. art. 29 ust. 3 ustawy o rachunkowości).

Różnice powstałe w wyniku wyceny po cenach sprzedaży netto oraz utworzenia rezerwy na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane zaniechaniem kontynuowania działalności wpływają na kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny (por. art. 29 ust. 2a ustawy o rachunkowości).

Przykład

Przed sporządzeniem sprawozdania finansowego za bieżący rok obrotowy jednostka uzyskała informacje, z których wynika, że przyjęcie założenia o kontynuacji działalności w roku następnym nie jest zasadne. W związku z tym dokonano wyceny składników aktywów według cen sprzedaży nie wyższych od ich cen nabycia lub kosztów wytworzenia oraz utworzono rezerwę na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane utratą zdolności do kontynuowania działalności.

Wnioski z oceny zdolności do kontynuowania działalności przez jednostkę powinny znaleźć się w sporządzanym sprawozdaniu finansowym. Ustawa o rachunkowości wymaga bowiem wskazania we wprowadzeniu do sprawozdania finansowego, stanowiącego wraz z dodatkowymi informacjami i objaśnieniami integralną część każdego rocznego sprawozdania finansowego, czy sprawozdanie to zostało sporządzone przy założeniu kontynuowania działalności gospodarczej oraz czy nie istnieją okoliczności wskazujące na zagrożenie jej kontynuowania. W przypadku wystąpienia okoliczności i zdarzeń poważnie zagrażających możliwości kontynuowania działalności przez jednostkę, informacje o tych zagrożeniach zamieszcza się w informacji dodatkowej w części:

- 1) „Wprowadzenie do sprawozdania finansowego”,
- 2) „Dodatkowe informacje i objaśnienia” w przypadku sporządzania sprawozdania według załącznika nr 1 do ww. ustawy – szczegółowe informacje dotyczące zagrożenia

kontynuacji działalności, np.: stwierdzenie, że takie zagrożenia występują, opis tych zagrożeń, wskazanie, czy sprawozdanie finansowe zawiera korekty z tym związane oraz opis podejmowanych bądź planowanych przez jednostkę działań mających na celu eliminację zagrożeń.

Jednostki sporządzające sprawozdanie z działalności (w tym m.in.: spółki kapitałowe, spółki komandytowo-akcyjne, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, towarzystwa reasekuracji wzajemnej, spółdzielnie, przedsiębiorstwa państwowe) powinny ponadto informację o zagrożeniu kontynuacji działalności zawrzeć w tym sprawozdaniu, wskazując jednocześnie program działań mających na celu uchronienie jednostki przed tym zagrożeniem.

Brak założenia kontynuacji działalności w roku następnym sprawia dodatkowo, że sprawozdanie finansowe jednostki sporządzone za dany rok nie podlega obowiązkowi badania – bez względu na sumę aktywów, wielkość przychodów czy liczbę zatrudnionych osób. W świetle bowiem art. 64 ust. 1 ustawy o rachunkowości, obowiązkowi badania podlegają jedynie roczne sprawozdania finansowe jednostek kontynuujących działalność. Kierownik jednostki może jednak podjąć dobrowolnie decyzję o przeprowadzeniu badania takiego sprawozdania.

Warto również zaznaczyć, że w sytuacji, gdy informacje o zagrożeniu kontynuacji działalności dotarły do jednostki już po sporządzeniu sprawozdania finansowego, lecz przed jego zatwierdzeniem, to konieczna jest odpowiednia zmiana tego sprawozdania zapewniająca wypełnienie dyspozycji zawartej w art. 29 ustawy o rachunkowości.

4. Tworzenie i wykorzystanie rezerwy na dodatkowe koszty i straty związane z likwidacją lub upadłością jednostki

Postawienie jednostki w stan likwidacji, czy upadłości skutkuje utratą zdolności jednostki do kontynuowania działalności. Jak już wspomniano wcześniej, z przepisów ustawy o rachunkowości wynika obowiązek tworzenia rezerw na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane zaniechaniem lub utratą zdolności do kontynuowania działalności. Przepisy ustawy o rachunkowości nie precyzują, na jakie konkretnie koszty i straty należy utworzyć rezerwę. KSR nr 14 w przykładzie 5.2 wymienia przykładowe koszty ujmowane w ramach takiej rezerwy. Można do nich zaliczyć: opłaty sądowe, notarialne, koszty obwieszczeń i ogłoszeń, koszty wyceny majątku zleconej rzeczoznawcom, dodatkowe wynagrodzenia likwidatora, składki ubezpieczeniowe od ww. wynagrodzeń, odprawy dla zwalnianych pracowników, wszelkie dodatkowe elementy wynagrodzeń, odszkodowania dla kontrahentów, wszelkie kary umowne wynikające z konieczności zerwania umów, koszty archiwizowania dokumentów jednostki, koszty postępowania upadłościowego, np. wynagrodzenie syndyka.

Rezerwę na przewidywane koszty i straty związane z likwidacją lub upadłością jednostki ujmuje się w księgach rachunkowych po stronie Ma konta 83-1 „Pozostałe rezerwy”, w korespondencji z kontem 81-3 „Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny”. Utworzona rezerwa jest wartością szacunkową. Jeżeli w jednostce powstaną zobowiązania, na które wcześniej jednostka utworzyła rezerwę na podstawie art. 29 ustawy o rachunkowości, to następuje wykorzystanie tej rezerwy. W ewidencji księgowej taką operację można ująć zapisem po stronie Wn konta 83-1, w korespondencji ze stroną Ma konta 21 „Rozrachunki z dostawcami” (lub innego właściwego konta zobowiązań wobec np. pracowników, budżetów). Niewykorzystaną rezerwę utworzoną w ciężar kapitału (funduszu) z aktualizacji wyceny odnosi się w ostatecznym rozliczeniu na konto 80 „Kapitał (fundusz) podstawowy”. Wynika to pośrednio z art. 36 ust. 3 ustawy o rachunkowości. Na mocy tego przepisu składniki kapitału (fundu-

szu) własnego jednostek postawionych w stan likwidacji lub upadłości należy, na dzień rozpoczęcia likwidacji lub postępowania upadłościowego, połączyć w jeden kapitał (fundusz) podstawowy, zmniejszając go:

- 1) w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, товариствach ubezpieczeń wzajemnych i товариствach reasekuracji wzajemnej – o udziały własne,
- 2) w spółkach akcyjnych oraz prostych spółkach akcyjnych – o należne wkłady na poczet kapitału, o ile nie wezwano zainteresowanych do ich wniesienia, oraz o akcje własne.

**Ewidencja księgowa połączenia kapitałów spółki z o.o. w likwidacji
w jeden kapitał podstawowy**

1. Połączenie składników kapitału własnego w jeden kapitał podstawowy na dzień rozpoczęcia likwidacji:
 - **Wn konto 80** „Kapitał (fundusz) zakładowy”, 81-1 „Kapitał (fundusz) zapasowy”, 81-2 „Kapitał (fundusz) rezerwowy”,
 - **Wn/Ma konto 81-3** „Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny”,
 - **Wn/Ma konto 86** „Wynik finansowy”,
 - **Ma konto 80** „Kapitał (fundusz) podstawowy”.
2. Zmniejszenie kapitału podstawowego na dzień rozpoczęcia likwidacji spółki o wartość posiadanych udziałów własnych przeznaczonych do sprzedaży:
 - **Wn konto 80** „Kapitał (fundusz) podstawowy”,
 - **Ma konto 14** „Krótkoterminowe aktywa finansowe” (w analityce: Udziały własne).

Przykład

I. Założenia:

1. Spółka z o.o. 1 maja 20XX r. została postawiona w stan likwidacji. Na dzień poprzedzający dzień postawienia w stan likwidacji, czyli 30 kwietnia 20XX r., zamknęła księgi i sporządziła sprawozdanie finansowe.
2. W kwietniu 20XX r. utworzyła rezerwę na koszty likwidacji w wysokości: 30.000 zł. W czerwcu 20XX r. poniosła wydatki związane z likwidacją, tj. opłata notarialna: 2.000 zł, opłata sądowa: 500 zł, wynagrodzenie likwidatora: 20.000 zł.
3. W przykładzie pominięto kwestię VAT.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – połączenie kapitałów własnych w jeden kapitał podstawowy i przeksięgowanie kapitału z aktualizacji wyceny	30.000 zł	80	81-3
2. WB – opłata notarialna	2.000 zł	83-1	13-0
3. WB – opłata sądowa	500 zł	83-1	13-0
4. FZ – wynagrodzenie likwidatora	20.000 zł	30	24-9
oraz równoległe wykorzystanie rezerwy	20.000 zł	83-1	30

III. Księgowania:

Konto 80 „Kapitał (fundusz) podstawowy”		Konto 81-3 „Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny”		Konto 83-1 „Pozostałe rezerwy” (w analityce: Rezerwa na koszty i straty związane z likwidacją spółki)		
(1)	30.000	(S.p.)	30.000	30.000	(1)	
				(2)	2.000	30.000 (S.p.)
				(3)	500	
				(4)	20.000	
Konto 13-0 „Rachunek bieżący”		Konto 30 „Rozliczenie zakupu”		Konto 24-9 „Pozostałe rozrachunki – inne”		
(S.p.)	X	(4)	20.000	20.000	(4)	20.000 (4)
	2.000 (2)					
	500 (3)					

IX. ZASADA CIĄGŁOŚCI

1. Na czym polega zasada ciągłości?

Jedną z nadrzędnych zasad rachunkowości jest zasada ciągłości, zwana również zasadą porównywalności, która określona została w art. 5 ust. 1 ustawy o rachunkowości. Z przepisu tego wynika, że przyjęte zasady (politykę) rachunkowości należy stosować w sposób ciągły, dokonując w kolejnych latach obrotowych jednakowego grupowania operacji gospodarczych, wyceny aktywów i pasywów, w tym także dokonywania odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych, ustalania wyniku finansowego i sporządzania sprawozdań finansowych tak, aby za kolejne lata informacje z nich wynikające były porównywalne. Wykazane w księgach rachunkowych na dzień ich zamknięcia stany aktywów i pasywów należy ująć w tej samej wysokości, w otwartych na następny rok obrotowy księgach rachunkowych.

Takie niezmiennie z okresu sprawozdawczego na kolejny okres sprawozdawczy stosowanie przyjętych zasad rachunkowości zapewnia porównywalność danych, co skutkuje możliwością przeprowadzenia ich wiarygodnej analizy. Daną pozycję ze sprawozdania finansowego można bowiem porównać do analogicznej pozycji sprawozdania z poprzednich okresów sprawozdawczych.

Każda jednostka powinna posiadać dokumentację opisującą w języku polskim przyjęte przez nią zasady (politykę) rachunkowości. Taki obowiązek wynika z treści art. 10 ust. 1 ustawy o rachunkowości. Przy czym – według art. 3 ust. 1 pkt 11 ustawy o rachunkowości – przez przyjęte zasady (politykę) rachunkowości rozumie się, iż wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w MSR, zapewniają wymaganą jakość sprawozdań finansowych. Szczegółowe wskazówki w kwestii ustalania zasad (polityki) rachunkowości i ich zmiany zawiera KSR nr 7. Ważne jest to, że w polityce rachunkowości powinny zostać ujęte jedynie informacje w zakresie, w jakim ustawa o rachunkowości daje jednostkom prawo wyboru lub w jakim dopuszcza uproszczenia. Nie opisuje się w niej zasad, które są jedynymi możliwymi do zastosowania.

2. Możliwość odstępiania od stosowania zasady ciągłości

Ustawa o rachunkowości dopuszcza możliwość zmiany dotychczas stosowanych rozwiązań. W celu rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji jednostka może bowiem, ze skutkiem od pierwszego dnia roku obrotowego, bez względu na datę podjęcia decyzji, zmienić dotychczas stosowane rozwiązania na inne, przewidziane ustawą. Zmiana dotychczas stosowanych rozwiązań wymaga również określenia w informacji dodatkowej wpływu tych zmian na sprawozdania finansowe wymagane innymi przepisami prawa, jeżeli zostały one

sporządzone za okres, w którym powyższe rozwiązania uległy zmianie. W przypadku takim należy w sprawozdaniu finansowym jednostki za rok obrotowy, w którym zmiany te nastąpiły, podać przyczyny tych zmian, określić liczbowo ich wpływ na wynik finansowy oraz zapewnić porównywalność danych sprawozdania finansowego dotyczących roku poprzedzającego rok obrotowy, w którym dokonano zmian. Skutki zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości odnosi się na kapitał (fundusz) własny i wykazuje jako zysk (stratę) z lat ubiegłych (por. art. 8 ust. 2 ustawy o rachunkowości).

W uzasadnionych przypadkach jednostki mogą zatem odstąpić od stosowania zasady ciągłości i zmienić przyjęte zasady rachunkowości. Ważne jest, aby zarówno przed zmianą dotychczas stosowanych rozwiązań, jak i po ich zmianie zapewnić porównywalność poszczególnych grup aktywów i pasywów oraz przychodów i związanych z nimi kosztów.

3. Zmiana przyjętych zasad (polityki) rachunkowości według KSR nr 7

Jednostka może zmienić przyjęte zasady (politykę) rachunkowości w terminach określonych w przepisach o rachunkowości, jeżeli obowiązek taki wynika ze zmiany przepisów o rachunkowości lub jednostka utraciła prawo do stosowania uproszczeń przewidzianych w przepisach o rachunkowości. Tak wynika z pkt 3.6 KSR nr 7. Jednostka może w uzasadnionych przypadkach odstąpić od ciągłości stosowania przyjętych zasad (polityki) rachunkowości i zmienić je, dokonując retrospektywnego przekształcenia danych porównawczych, jeżeli uzna, iż jest to konieczne dla bardziej jasnego przedstawienia jej sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego. Nową zasadę stosuje się od pierwszego dnia roku obrotowego. Zależnie od decyzji kierownika jednostki jest to pierwszy dzień bieżącego lub następnego roku obrotowego (por. pkt 3.7 KSR nr 7). Retrospektywne przekształcenie danych porównawczych to przekształcenie danych porównawczych w taki sposób, jak gdyby zmienione zasady (polityka) rachunkowości przyjęte w roku obrotowym stosowane były od zawsze lub od początku możliwie najwcześniejszego roku obrotowego, a zdarzenie uznane za istotny błąd popełniony w poprzednich latach obrotowych było wówczas poprawnie ujęte (por. pkt 2.10 KSR nr 7).

Według pkt 3.8 KSR nr 7 za zmianę przyjętych zasad (polityki) rachunkowości uznaje się zmianę:

- a) zasad klasyfikacji i grupowania zdarzeń gospodarczych do odpowiednich pozycji sprawozdania finansowego zgodnie z ich charakterem, jako składników aktywów i pasywów, przychodów i zysków lub kosztów i strat, bądź przepływów pieniężnych,
- b) metod wyceny aktywów i pasywów na moment początkowego ujęcia w księgach rachunkowych i na dzień bilansowy,
- c) metod ustalania wyniku finansowego,
- d) sposobu prezentacji informacji w sprawozdaniu finansowym.

Zmiana powyższych elementów może być spowodowana m.in.:

- a) uzyskaniem przez jednostkę prawa lub utratą prawa do stosowania uproszczeń przewidzianych przepisami o rachunkowości,
 - b) indywidualną decyzją jednostki spowodowaną zmianą przedmiotu działalności, zwiększeniem lub zmniejszeniem jej zakresu, potrzebą dostosowania się do rozwiązań obowiązujących w grupie kapitałowej, do której jednostka weszła lub w branży, w której jednostka rozpoczęła działalność, wykorzystaniem możliwości uproszczeń, wykonaniem zaleceń kontroli lub rewizji finansowej,
 - c) decyzją o zastosowaniu lub rezygnacji ze stosowania MSR.
-

Zmian zasad (polityki) rachunkowości dokonuje się w formie pisemnej poprzez nadanie nowego brzmienia zmienianym fragmentom polityki rachunkowości lub jeśli zakres zmian jest bardzo duży, to ustanawia się nowy jednolity tekst w celu utrzymania czytelności całej dokumentacji. Rodzaj dokumentu wprowadzającego zmiany zasad (polityki) rachunkowości zależy od formy prawnej danej jednostki. Przykładowo w spółkach kapitałowych dokumentem tym będzie uchwała zarządu, natomiast w spółkach osobowych – uchwała wspólników. W firmach osób fizycznych zmianę zasad rachunkowości wprowadza się zarządzeniem właściciela.

Warto pamiętać, że – według pkt 3.9 KSR nr 7 – nie stanowią zmian przyjętych zasad (polityki) rachunkowości m.in.:

- a) przyjęcie w odniesieniu do nowych zdarzeń i transakcji zasad (polityki) rachunkowości różniących się od poprzednio stosowanych do podobnych, ale nie identycznych zdarzeń i transakcji,
- b) przyjęcie nowej zasady w odniesieniu do zdarzeń, które uprzednio nie występowały lub występowały, ale były nieistotne, a stały się istotne,
- c) zmiany wysokości wartości szacunkowych.

Przykładowo nie stanowi zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości:

- a) podjęcie decyzji o amortyzowaniu nowo nabytych środków trwałych za pomocą innej metody niż stosowana do podobnych obiektów,
- b) zmiana stawek amortyzacyjnych (okresów użytkowania) środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych w wyniku ich weryfikacji,
- c) przekwalifikowanie do środków trwałych lub na odwrót nieruchomości zaliczanej do inwestycji długoterminowych wynikające wyłącznie ze zmiany przeznaczenia tej nieruchomości,
- d) przekwalifikowanie aktywów finansowych z długoterminowych do krótkoterminowych lub odwrotnie wynikające wyłącznie ze zmiany zamiaru jednostki w odniesieniu do tych aktywów,
- e) wycena długoterminowej, niezakończonych usługi proporcjonalnie do stopnia jej zaawansowania zamiast metodą „zysku zerowego” opisaną w art. 34a ust. 4 ustawy o rachunkowości.

4. Ujęcie w księgach i ujawnienie w sprawozdaniu skutków zmian zasad (polityki) rachunkowości

W myśl pkt 3.11 KSR nr 7, zmianę zasad (polityki) rachunkowości jednostka ujmuje:

- a) stosując pełne podejście retrospektywne w przypadku:
 - gdy zmiany przepisów o rachunkowości, powodujące obligatoryjną zmianę zasad (polityki) rachunkowości, nie zawierają przepisów przejściowych ustalających sposób ich uwzględnienia,
 - gdy jednostka z własnej inicjatywy dokonuje zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości,
 - utraty prawa do stosowania uproszczeń wynikających z przepisów o rachunkowości,
- b) zgodnie z przepisami przejściowymi – gdy zmiany przepisów o rachunkowości, powodujące obligatoryjną zmianę zasad (polityki) rachunkowości, ustalają sposób ich uwzględnienia.

Z treści pkt 3.12 KSR nr 7 wynika, że w przypadku pełnego podejścia retrospektywnego:

- a) skutki zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości jednostka odnosi na kapitał (fundusz) własny, wykazując je na mocy art. 8 ust. 2 ustawy o rachunkowości jako

- zysk (stratę) z lat ubiegłych lub inną pozycję kapitałów (funduszy) własnych, jeżeli tak stanowią inne przepisy o rachunkowości,
- b) jednostka przekształca retrospektywnie dane porównawcze w sprawozdaniu finansowym,
 - c) skutki zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości jednostka wykazuje w odpowiedniej pozycji zestawienia zmian kapitału (funduszu) własnego, jeżeli zobowiązana jest do jego sporządzania.

Jeżeli zastosowanie pełnego podejścia retrospektywnego jest praktycznie niewykonalne, to jednostka stosuje ograniczone podejście retrospektywne, ujmując skutki zmiany wartości aktywów i zobowiązań wynikające ze zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości jako korektę stanu początkowego odpowiednich składników kapitału (funduszu) własnego możliwie najwcześniejszego roku obrotowego. W przypadku gdy zastosowanie ograniczonego podejścia retrospektywnego jest również praktycznie niewykonalne jednostka stosuje podejście prospektywne i odnosi skutki zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości odpowiednio w ciężar lub na dobro wyniku finansowego lub kapitału (funduszu) własnego, jeżeli przepisy o rachunkowości tak stanowią (por. pkt 3.13 i 3.14 KSR nr 7). Ponadto, jeśli jednostka zmieniała przyjęte zasady (politykę) rachunkowości, to jest zobowiązana również do ujawnienia w dodatkowych informacjach i objaśnieniach w ustępie 6 pkt 3 i 4 rodzaju zmian, przyczyn ich wprowadzenia oraz przedstawienia ich liczbowego wpływu odpowiednio na wynik finansowy lub kapitał (fundusz) własny, jak i retrospektywnego przekształcenia danych porównawczych (por. pkt 3.15 KSR nr 7).

Co ważne w jednostkach, które nie stosują uproszczenia polegającego na zaniechaniu ustalania rezerw i aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego, zmiana zasad (polityki) rachunkowości może wpływać także na wysokość odroczonego podatku dochodowego. Jeżeli dane porównawcze wymagają doprowadzenia do porównywalności, to stosuje się postanowienia rozdziału VII KSR nr 7.

Zmianę przyjętych zasad (polityki) rachunkowości w związku ze zmianą przyjętych zasad wyceny towarów przedstawiono na przykładzie liczbowym, opracowanym na podstawie przykładu 1 zamieszczonego w KSR nr 7.

Przykład

I. Założenia:

1. *Kierownik jednostki, której sprawozdanie finansowe w myśl art. 64 ustawy o rachunkowości nie podlega obowiązkowi badania, podjął decyzję o zmianie zasad (polityki) rachunkowości od 1 stycznia 20XX r. Zmiana polega na zastąpieniu wyceny towarów w cenach nabycia wyceną w cenach zakupu. Powodem zmiany zasad (polityki) rachunkowości było wejście jednostki do grupy kapitałowej, w której przyjęte przez jednostkę dominującą zasady wyceny powinny obowiązywać jednolicie.*
2. *Stan zapasów towarów na 31 grudnia 20XX-1 r., wycenionych w cenach nabycia wynosił: 550.000 zł, a w cenach zakupu: 530.000 zł. W stanie zapasów nie ma towarów nabytych wcześniej niż w 20XX-1 r.*
3. *Towary znajdujące się w magazynie na 31 grudnia 20XX-1 r. nie zostały sprzedane w kolejnym roku obrotowym natomiast, towary nabyte w 20XX r. zostały w całości sprzedane w 20XX r. Nie ma potrzeby dokonywania odpisów aktualizujących wartość towarów.*
4. *W bilansie oraz rachunku zysków i strat (wariant porównawczy) sporządzanych według załącznika nr 1 wybrane dane przed przekształceniem prezentowały się następująco:*

Fragment bilansu

Wyszczególnienie	Stan na 31 grudnia 20XX r. (w złotych)	Stan na 31 grudnia 20XX-1 r. (w złotych)
Aktywa		
B.I.4. Towary	550.000	550.000
Pasywa		
A.V. Zysk (strata) z lat ubiegłych	0	0
A.VI. Zysk (strata) netto	1.000.000	1.000.000

Fragment rachunku zysków i strat (wariant porównawczy)

Wyszczególnienie	Dane za 20XX r. (w złotych)	Dane za 20XX-1 r. (w złotych)
B.VIII. Wartość sprzedanych towarów	1.200.000	1.200.000
L. Zysk (strata) netto	1.000.000	1.000.000

5. Skutkiem zmiany zasad (polityki) rachunkowości jest:

- a) obniżenie wartości towarów wykazanej w bilansie sporządzonym na 31 grudnia 20XX-1 r. oraz 31 grudnia 20XX r. o: 20.000 zł,
- b) zwiększenie wartości sprzedanych towarów w 20XX-1 r. o: 20.000 zł, co skutkuje tym, że zysk netto za 20XX-1 r. jest niższy o tę kwotę.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – skutki zmiany wyceny zapasu towarów na 1 stycznia 20XX r.: 550.000 zł – 530.000 zł =	20.000 zł*	82	33

* Korekta zatwierdzonego wyniku finansowego za 20XX-1 r.

III. Księgowania:

Konto 82 „Rozliczenie wyniku finansowego” (w analityce: Zysk/ strata z lat ubiegłych)

(1) 20.000

Konto 33 „Towary”

20.000 (1)

IV. Prezentacja w bilansie oraz rachunku zysków i strat sporządzanych według załącznika nr 1 wybranych danych po przekształceniu:

Fragment bilansu

Wyszczególnienie	Stan na 31 grudnia 20XX r. (w złotych)	Stan na 31 grudnia 20XX-1 r. (w złotych)	
		Dane porównawcze	Dane przekształcone
Aktywa			
B.I.4. Towary	530.000	550.000	530.000

Pasywa			
A.V. Zysk (strata) z lat ubiegłych	(-) 20.000	0	0
A.VI. Zysk (strata) netto	1.000.000	1.000.000	980.000

Fragment rachunku zysków i strat (wariant porównawczy)

Wyszczególnienie	Dane za 20XX r. (w złotych)	Dane za 20XX-1 r. (w złotych)	
		Dane porównawcze	Dane przekształcone
B.VIII. Wartość sprzedanych towarów	1.200.000	1.200.000	1.220.000
L. Zysk (strata) netto	1.000.000	1.000.000	980.000

Fragment informacji dodatkowej

W ustępie 6 pkt 3 dodatkowych informacji i objaśnień jednostka zamieściła informację: „Zarząd podjął decyzję o zmianie zasad wyceny towarów z wyceny w cenach nabycia na wycenę w cenach zakupu. Powodem zmiany zasad (polityki) rachunkowości było wejście jednostki do grupy kapitałowej i konieczność zastosowania jednolitych w grupie zasad wyceny.

Skutkiem zmiany zasad (polityki) rachunkowości jest:

- obniżenie wartości towarów wykazanych w bilansie sporządzonym na 31 grudnia 20XX-1 r. oraz 31 grudnia 20XX r. o 20.000 zł,
- zwiększenie wartości sprzedanych towarów w 20XX-1 r. o 20.000 zł, co powoduje, że zysk netto za 20XX-1 r. jest o 20.000 zł niższy”.

Natomiast ustęp 6 pkt 4 dodatkowych informacji i objaśnień jednostka pominęła, ponieważ zmienione kwoty zostały wykazane w dodatkowych rubrykach bilansu oraz rachunku zysków i strat.

ZESZYTY METODYCZNE RACHUNKOWOŚCI. DODATEK

Redakcja: Redaktor Naczelna: Wiesława Śliwińska-Sokół
 Dodatek opracowała: Jolanta Idzikowska
 adres: 66-400 Gorzów Wlkp., ul. Owocowa 8
 e-mail: zeszyty@gofin.pl

NAKLAD 10 100

Wydawca: Wydawnictwo Podatkowe GOFIN sp. z o.o.
 adres: 66-400 Gorzów Wlkp., ul. Owocowa 8
 tel.: 95 720 85 40, faks 95 720 85 60

Publikacje zamieszczone w czasopiśmie nie stanowią opinii prawnych, urzędowej interpretacji przepisów ani innego oficjalnego stanowiska organów państwowych.

Wszelkie prawa zastrzeżone: kopiowanie, przedruk i rozpowszechnianie zabronione.